

TEMA 1

BĂNCILE – OBIECTUL DE ACTIVITATE

1.1. Definirea instituțiilor de credit

Sistemul bancar este un ansamblu format din *instituții de credit* diferite, organizat în jurul și sub conducerea băncii centrale care supraveghează și controlează activitatea băncilor, conduce politicile monetare, valutare și de credit ale statului în vederea coordonării activității de scont și reescont, de administrare a depozitelor bancare și de asigurare a stabilității prețurilor.

Băncile s-au afirmat tot timpul ca intermediari monetari, a căror caracteristică esențială este posibilitatea de a pune în circulație creanțe asupra lor înseși care sporesc masa mijloacelor de plată și volumul circulației monetare. Scopul lor este de a mobiliza sub formă de depozite și de a distribui, sub formă de credite, disponibilitățile bănești, precum și de a le oferi servicii atât persoanelor fizice cât mai ales persoanelor juridice cu care încheie *afacerile bancare*.

Băncile au scop lucrativ și pentru realizarea obiectului lor de activitate folosesc metode, tehnici, procedee și instrumente specifice domeniului bancar. Toate acestea, precum și regulile sau instrucțiunile aplicate pentru executarea unor servicii sau plasarea unor produse bancare sunt cunoscute sub denumirea de *tehnică bancară*.

„Comerțul cu bani a apărut cu mult înaintea băncilor. Încă din evul mediu, din rândul negustorilor, zarafii s-au separat ca pătură socială și se ocupau cu comerțul de monede locale și monede străine. În mâinile zarafilor se concentrau disponibilitățile monetare ale negustorilor și ale celor care dețineau puterea.”¹

Întreaga evoluție umană a avut la bază încrederea. Creditul a devenit motorul dezvoltării economice de la o etapă la alta și a îmbrăcat diferite forme. O dată cu apariția băncilor de la Veneția, Genova și Milan în secolul XVI-lea s-a dezvoltat circulația capitalului de împrumut prin intermediul creditului bancar.

Privite în toată complexitatea lor, relațiile de vânzare-cumpărare de servicii și produse bancare se reflectă în conceptul de *piață bancară*.

În prezent, în cadrul acestei „*piețe a banilor*” relațiile de vânzare sau cumpărare a produselor și serviciilor se desfășoară organizat printr-un aparat bancar conform legislației în vigoare, a cărui verigă de bază este instituția de credit.

Instituțiile de credit, persoane juridice române, se pot constitui și funcționa cu respectarea dispozițiilor generale aplicabile instituțiilor de credit și a cerințelor specifice prevăzute în lege, în una din următoarele categorii:

- a) bănci;
- b) organizații cooperatiste de credit;
- c) bănci de economisire și creditare în domeniul locativ;
- d) bănci de credit ipotecar

La înființarea unei instituții de credit trebuie îndeplinite condițiile stabilite de autoritatea națională de supraveghere bancară. Acționarii fondatori trebuie să facă dovada capitalului bancar subscris și vărsat la o bancă, care nu poate fi mai mic decât echivalentul în lei a cinci milioane euro.

Banca Națională a României nu poate acorda autorizație unei instituții de credit, dacă aceasta nu are personal de specialitate și nu dispune de fonduri proprii distincte sau de un nivel al capitalului inițial cel puțin egal cu nivelul minim stabilit prin reglementări.

¹ Vasile Dedu, *Gestiune bancară*, Editura didactică și pedagogică, București, 1996 pag.3.

Această cerință privind mărimea capitalului bancar la înființarea unei instituții de credit din cadrul sistemului bancar românesc îl aduce la un nivel comparabil cu cel comunitar, după succesivele majorări de capital impuse de Banca Națională a României în perioada de reformă și tranziție către economia de piață.

Prin urmare, instituțiilor de credit numite și bănci universale efectuează operațiuni de atragere a mijloacelor bănești temporar disponibile în conturi ale clienților, persoane fizice sau juridice, acordă credite pe termene diferite, efectuează viramente între conturile clienților, emit diferite instrumente de credite și efectuează tranzacții cu acestea, vând și cumpără valori și efectuează operațiuni valutare. Toate acestea fiind incluse în sfera operațiunilor specifice băncilor cu oferta produselor și serviciilor bancare.

Astfel, prin operațiunile pe care le efectuează băncile oferă servicii și produse financiare ce se regăsesc potrivit legii sub forma următoarelor activități de:

- atragere de depozite și de alte fonduri rambursabile;
- acordare de credite, incluzând printre altele: credite de consum, credite ipotecare, factoring cu sau fără regres, finanțarea tranzacțiilor comerciale, inclusiv forfetare;
- leasing financiar;
- operațiuni de plăți;
- emitere și administrare de mijloace de plată, cum ar fi: cărți de credit, cekuri de călătorie și alte asemenea, inclusiv emitere de monedă electronică;
- emitere de garanții și asumare de angajamente;
- tranzacționare în cont propriu și/sau pe contul clienților, în condițiile legii, cu:
 - instrumente ale pieței monetare, cum ar fi: cekuri, cambii, bilete la ordin, certificate de depozit;
 - valută;
 - contracte futures și options financiare;
 - instrumente având la bază cursul de schimb și rata dobânzii;
 - valori mobiliare și alte instrumente financiare transferabile;
- participare la emisiunea de valori mobiliare și alte instrumente financiare, prin subscrierea și plasamentul acestora ori prin plasament și prestarea de servicii legate de astfel de emisiuni;
- servicii de consultanță cu privire la structura capitalului, strategia de afaceri și alte aspecte legate de afaceri comerciale, servicii legate de fuziuni și achiziții și prestarea altor servicii de consultanță;
- administrare de portofolii și consultanță legată de aceasta;
- custodie și administrare de instrumente financiare;
- intermediere pe piața interbancară;
- prestare de servicii privind furnizarea de date și referințe în domeniul creditării;
- închiriere de casete de siguranță;
- operațiuni cu metale și pietre prețioase și obiecte confecționate din acestea;
- dobândirea de participații la capitalul altor entități;
- orice alte activități sau servicii, în măsura în care acestea se circumscriu domeniului financiar, cu respectarea prevederilor legale speciale care reglementează respectivele activități ale Sistemului european de supraveghere financiară (SESF).

În România băncile pot desfășura și alte activități, permise potrivit autorizației acordate de Banca Națională a României, după cum urmează:

a) operațiuni ne-financiare în mandat sau de comision, în special pe contul altor entități din cadrul grupului din care face parte instituția de credit;

b) operațiuni de administrare a patrimoniului constând din bunuri mobile și/sau imobile aflate în proprietatea acestora, dar neafectate desfășurării activităților financiare;

c) prestarea de servicii clientei proprii care, deși nu sunt conexe activității desfășurate, reprezintă o prelungire a operațiunilor bancare.

Grupurile financiar-bancare din România nu pot desfășura operațiuni cum ar fi:

- gajarea propriilor acțiuni pe contul datoriilor băncii;
- acordarea de credite garantate cu acțiuni, alte titluri de capital sau cu obligațiuni emise de instituția de credit însăși sau de o altă entitate aparținând grupului din care face parte instituția de credit;
- atragerea de depozite sau de alte fonduri rambursabile, titluri sau alte valori, de la public, când instituția de credit se află în stare de insolvență.

Băncile au scop lucrativ și pentru realizarea obiectului lor de activitate folosesc metode, tehnici, procedee și instrumente specifice domeniului bancar.

În alcătuirea sistemului bancar trebuie să avem în vedere că în componentele naționale se afirmă și trăsături generale cu activitățile menționate, dar și particularități ale verigilor componente.

În cadrul grupurilor financiare din România își desfășoară activitatea instituțiilor emitente de monedă electronică, băncile de credit ipotecar și băncile de economisire și creditare din domeniul locativ a căror activitate este bine reglementată și supravegheată.

În acest sens, obiectul de activitate al instituțiilor emitente de monedă electronică trebuie să fie limitat la desfășurarea activității de emiteră de monedă electronică și la prestarea următoarelor servicii:

a) servicii financiare și ne-financiare strâns legate de activitatea de emiteră de monedă electronică, cum ar fi: administrarea de monedă electronică prin îndeplinirea unor funcții operaționale și a altor funcții conexe legate de emiteră de monedă electronică, emiteră și administrarea altor mijloace de plată, fără ca prin aceasta să se acorde credit sub orice formă;

b) servicii de stocare a informațiilor pe un suport electronic în numele unor instituții publice sau al altor entități.

În perioada de valabilitate pentru care a fost emisă moneda electronică, instituțiile emitente de monedă electronică sunt obligate să o răscumpere, la cererea deținătorilor, la o valoare egală cu valoarea acesteia existentă în sold.

Răscumpărarea se realizează prin schimbarea valorii sale în numerar sau prin transfer în cont, fără reținerea altor taxe și comisioane în afara celor strict necesare efectuării operațiunii de răscumpărare.

Contractele încheiate de instituțiile emitente de monedă electronică cu deținătorii trebuie să prevadă în mod clar condițiile de răscumpărare a monedei electronice.

Instituțiile emitente de monedă electronică trebuie să dispună de un capital inițial cel puțin la nivelul prevăzut de Banca Națională a României prin reglementări, care nu poate fi mai mic decât echivalentul în lei a 1 milion euro.

De asemenea instituțiile emitente de monedă electronică trebuie să dispună de un nivel al fondurilor proprii egal cu sau mai mare de 2% din cea mai mare sumă sau din media sumelor ultimelor șase luni a obligațiilor lor financiare legate de emiteră de monedă electronică.

O altă particularitate a activității instituțiilor de credit o reprezintă serviciile și produsele oferite de băncile de economisire și creditare din domeniul locativ. Acestea sunt persoane juridice organizate ca instituții de credit specializate în finanțarea pe termen lung a domeniului locativ, al căror obiect principal de activitate constă în economisirea și creditarea în sistem colectiv pentru domeniul locativ.

Instituțiile de credit de acest gen au în vedere servicii bancare pentru activități din domeniul locativ ce reprezintă:

- construirea, cumpărarea, reabilitarea, modernizarea, consolidarea sau extinderea imobilelor cu destinație preponderent locativă;

- cumpărarea, reabilitarea, modernizarea, consolidarea sau extinderea altor imobile decât cele cu destinație preponderent locativă, cu condiția să fie folosite ca spații locative;
- cumpărarea de terenuri intravilane sau dobândirea drepturilor de concesiune pentru construirea de imobile cu destinație preponderent locativă;
- cumpărarea de terenuri intravilane sau dobândirea drepturilor de concesiune în scopul construirii altor imobile decât cele cu destinație preponderent locativă, în limita cotei deținute de spațiile locative din totalul construcției poziționate pe teren;
- viabilizarea unor terenuri trecute în intravilan în scopul promovării construcției cartierelor de locuințe;
- preluarea unor creanțe legate de realizarea activităților;
- construirea de spații comerciale, industriale și social-culturale, dacă acestea sunt legate de construcția de locuințe sau dacă ele contribuie, prin amplasarea lor în zonele de locuit, la aprovizionarea acestora sau la satisfacerea nevoilor de ordin social-cultural;
- lucrări în domeniul locativ angajate de chiriaș în scopul modernizării locuinței;

Dintre operațiunile bancare pe care băncile de economisire și creditare în domeniul locativ le pot desfășura se pot menționa:

- finanțarea anticipată și finanțarea intermediară, pe baza contractelor de economisire-creditare;
- acordarea de credite pentru activități în domeniul locativ;
- administrarea de portofolii de credite și intermedierea de credite pe contul terților, dacă aceste credite sunt destinate finanțării unor activități în domeniul locativ;
- emiterea, de garanții pentru acele tipuri de credite obținute de o persoană, pe care băncile de economii pentru domeniul locativ le pot acorda;
- efectuarea de plasamente în active cu grad de risc de credit scăzut, potrivit reglementărilor Băncii Naționale a României;
- acordarea de credite societăților comerciale la care băncile de economii pentru domeniul locativ dețin participații ;
- emiterea și gestiunea instrumentelor de plată și de credit;
- operațiuni de plăți; consultanță financiar-bancară;
- operațiuni de mandat cu specific financiar-bancar;
- alte activități bancare, în măsura în care acestea susțin realizarea obiectului de activitate al acestor instituții de credit.

Este important de știut că băncile de economisire și creditare în domeniul locativ pot cesiona creanțele decurgând din finanțări în baza contractului de economisire-creditare, inclusiv garanțiile aferente, numai în condițiile în care sumele obținute din cesiune sunt utilizate pentru desfășurarea activității de economisire și creditare în sistem colectiv pentru domeniul locativ și pentru finanțarea anticipată și intermediară.

Băncile de credit ipotecar, sunt constituite ca instituții de credit specializate, al căror obiect principal de activitate este desfășurarea cu titlu profesional a activității de acordare de credite ipotecare pentru investiții imobiliare și atragerea de fonduri rambursabile de la public prin emisiune de obligațiuni ipotecare.

Dispozițiile cu caracter general, din legislația bancară atribuite instituțiilor de credit privind efectuarea operațiunilor bancare se aplică în mod corespunzător băncilor de credit ipotecar.

Prin urmare instituțiile de credit își exercită rolul lor de intermediari nu numai între agenți din afara sistemului bancar, ci au un rol major în reciclarea și valorificarea capitalului, în mobilizarea de resurse și distribuirea de credite în sistemul bancar, deci intermediază operațiuni și între verigile bancare.

În acest proces se afirmă ca principale atribuții ale băncilor comerciale, cele două laturi ale ofertei bancare: servicii bancare și produse bancare privite prin prisma mobilizării resurselor și distribuirii creditelor.

În literatura de specialitate se menționează că dintre toate produsele bancare oferite de bănci (instituții de credit) clienței bancare, creditul este cel mai important.

Angajamentul de punere la dispoziție sau acordarea unei sume de bani ori prelungirea scadenței unei datorii, în schimbul obligației debitorului la rambursarea sumei respective, precum și la plata unei dobânzi sau alte cheltuieli legate de această sumă sau orice angajament de achiziționare a unui titlu care încorporează o creanță ori a altui drept la încasarea unei sume de bani, poartă denumirea de credit.

1.2. BNR – autoritatea națională de supraveghere a sistemului bancar

Banca Națională a României (BNR) este banca centrală a României, o instituție publică independentă cu personalitate juridică care „*sprijină politica economică generală a statului, fără prejudicierea îndeplinirii obiectivului său fundamental privind asigurarea și menținerea stabilității prețurilor*”².

Sistemul bancar poate fi definit ca fiind un ansamblu format din entități economice, puternic informatizate, autorizate să efectueze operațiuni bancare.

În lucrările de specialitate elaborate pentru domeniul bancar se utilizează mereu noțiunile de sistem bancar și aparat bancar. Față de acest aspect se poate spune că sistemul bancar face parte din sistemul economic general, iar activitatea bancară din cadrul acestui sistem se realizează cu ajutorul aparatului bancar.

Sistemul bancar din țara noastră este organizat sub formă piramidală. În centrul sistemului bancar și la primul nivel se află banca centrală, a statului, care exercită și coordonează politica monetară, valutară și de credit a țării.

Ca și în statele europene, care prezintă sisteme economice cu aceeași configurație, la cel de-al doilea nivel din structura sistemului bancar se află instituțiile de credit cum sunt cele comerciale, de afaceri, precum și instituții de credit specializate (bănci agricole, meșteșugărești, miniere, ș.a.) sau instituții specializate pe unele operații specifice (domeniul locativ, bănci financiare sau ipotecare). Băncile naționale centrale sunt, în general, de stat sau cu capital de stat, iar celelalte instituții ce constituie baza sistemului bancar sunt cu capital particular, de stat sau mixt, și sunt organizate, de regulă, sub forma unor societăți pe acțiuni.

Deci, în România, pe lângă BNR *sistemul bancar mai cuprinde:*

- băncile, persoane juridice române;
- organizațiile cooperatiste de credit;
- instituțiile emitente de monedă electronică;
- băncile de economisire și creditare în domeniul locativ;
- băncile de credit ipotecar;
- sucursalele din România ale instituțiilor de credit străine, denumite în continuare instituții de credit, inclusiv băncile din Grupurile financiar-bancare.

Sistemul bancar românesc s-a schimbat și dezvoltat, permanent, mai ales prin pătrunderea capitalului străin pe piața monetară și de capital.

Una din principalele particularități ale sistemului bancar este supravegherea modului cum se desfășoară activitatea bancară prin aparatul operativ al instituțiilor de credit.

² LEGEA nr. 312 privind Statutul Băncii Naționale a României, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.582 din 30 iunie 2004

În acest context, autoritatea competentă responsabilă cu verificarea respectării normelor bancare și mai ales cu supravegherea pe bază consolidată a instituțiilor de credit este Banca Națională a României.

Ca urmare a acestei supravegheri, în cazul apariției unei situații de criză la nivelul unui grup bancar, care ar putea pune în pericol stabilitatea sistemului financiar din oricare stat membru în care entitățile din grup au fost autorizate, Banca Națională a României în calitate de autoritate competentă este responsabilă de tot ceea ce este bun sau rău privind dezvoltarea sistemului bancar.

Supravegherea pe bază consolidată a unei instituții de credit, este exercitată de Banca Națională a României în următoarele situații:

- când instituția de credit autorizată de Banca Națională a României este instituție de credit-mamă la nivelul României sau instituție de credit-mamă la nivelul Uniunii Europene;
- când instituția de credit autorizată de Banca Națională a României are ca societate-mamă o societate financiară holding-mamă la nivelul României sau o societate financiară holding-mamă la nivelul Uniunii Europene, fără ca, în acest din urmă caz, societatea-mamă să mai aibă ca filiale alte instituții de credit în statele membre, ș.a

Pentru aceasta, BNR alertează, atunci când este cazul, în cel mai scurt timp posibil, cu respectarea cerințelor referitoare la păstrarea secretului profesional, băncile centrale sau alte autorități similare cu competențe pe linia implementării politicii monetare și structurile din cadrul administrațiilor centrale din alte state membre, cu atribuții în domeniul legislației privind supravegherea instituțiilor de credit, a instituțiilor financiare, a firmelor de investiții și a societăților de asigurare.

Pentru a pune bazele și a facilita o supraveghere eficientă, Banca Națională a României, în calitate de autoritate responsabilă cu supravegherea pe bază consolidată, încheie acorduri scrise de coordonare și cooperare cu autoritățile competente de pe piața de capital.

În România acest rol revine Autorității de Supraveghere Financiară (ASF) care acționează în sensul dezvoltării un cadru integrat de funcționare și de supraveghere eficientă a piețelor și operațiunilor aferente celor trei sectoare de activitate: asigurări, piața de capital, respectiv pensii private.

În cadrul sistemului bancar banca națională centrală este singura banca de emisiune și are un rol major pentru menținerea echilibrului monetar.

Prin operațiunile ce le efectuează, prin legăturile multilaterale cu celelalte bănci și prin acestea cu toți agenții din economia națională, banca de emisiune reprezintă temelia sistemului bancar, consolidându-și pe deplin și cea de-a doua denumire sub care este cunoscută, ca bancă centrală.

În România, Banca Națională sprijină politica economică generală a statului, fără prejudicierea îndeplinirii obiectivului său fundamental privind asigurarea și menținerea stabilității prețurilor.

Conform statutului dintre principalele atribuții ale Băncii Naționale a României se pot aminti :

- elaborarea și aplicarea politicii monetare și a politicii de curs de schimb;
- autorizarea, reglementarea și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit, promovarea și monitorizarea bunei funcționări a sistemelor de plăți pentru asigurarea stabilității financiare;
- emiterea bancnotelor și a monedelor ca mijloace legale de plată pe teritoriul României;
- stabilirea regimului valutar și supravegherea respectării acestuia;
- administrarea rezervelor internaționale ale României.

Pe lângă politicile financiare și monetare de menținere a stabilității prețurilor, băncii centrale a statului i se pot atribui, în principal următoarele funcții: de emisiune; de creditare; de centru valutar; de bancă a băncilor și de bancă a statului.

Specifică băncii centrale este funcția de ultim creditor a aparatului bancar care decurge direct din funcția de emisiune monetară. Emisiunea monetară presupune creația mijloacelor de plată prin activarea periodică a masei monetare. Bancnotele puse în circulație prin intermediul instituțiilor de credit mărește cantitatea de bani existentă în conturile de disponibilități ai agenților economici influențând într-un anumit sens putere de cumpărare și capacitate de plată a acestora.

Prin urmare o altă particularitate a sistemului bancar actual este faptul că oferta de produse bancare (în special sub forma creditelor) se derulează prin unitățile operative (componente ale aparatului bancar) ale instituțiilor de credit.

Creditul fiind de fapt ”motorul” dezvoltării economice și un factor hotărâtor în evoluția societății umane.

Prin operațiunile de recreditare a instituțiilor de credit, banca de emisiune achiziționează obligațiuni și bonuri de tezaur ale statului mărindu-și substanțial veniturile proprii pe seama dobânzilor și a comisioanelor pe care le încasează.

Rezumând cele prezentate privind colaborarea dintre componentele sistemului bancar, se poate preciza că banca centrală a statului exercită operațiuni privind emisiunea monetară, operațiuni de concentrare a rezervelor bănești ale băncilor comerciale și acordarea de credite acestor bănci, influențează volumul și costul creditului, acordă împrumuturi statului și păstrează tezaurul public.

Privind cel de-al doilea nivel al sistemului bancar se observă că, în principal, instituțiilor de credit efectuează operațiuni de atragere a mijloacelor bănești temporar disponibile în conturi ale clienților, persoane fizice sau juridice, acordă credite pe termene diferite, efectuează viramente între conturile clienților, emit diferite instrumente de credite și efectuează tranzacții cu acestea, vând și cumpără valori și efectuează alte operațiuni valutare, toate acestea fiind incluse în sfera produselor și serviciilor bancare.

Astfel, sistemul bancar poate fi definit ca un sistem specific, integrat, deschis și dinamic format din totalitatea instituțiilor de credit și a băncii centrale pentru care sunt caracteristice: cadrul legislativ, metodele, tehnicile, instrumentele, procedeele, conceptele și regulile utilizate pentru derularea operațiunilor bancare.

BNR are ca atribuție statutară și promovarea bunei funcționări a sistemelor de plăți atât în calitate de bancă centrală a României, cât și în calitate de membru al Sistemului European al Băncilor Centrale (art. 105 alin. (2) din Tratatul de instituire a Comunității Europene și art. 3 din Statutul Sistemului European al Băncilor Centrale și al Băncii Centrale Europene.

1.3 Operațiuni active și pasive ale instituțiilor de credit

Activitățile instituțiilor de credit prin care se modifică patrimonial bancar sunt considerate bilanțiere, fie că este vorba de active imobilizate sau active care aduc venituri substanțiale bancherilor, fie ca sunt operațiuni ce se reflectă în bilanțul bancar și prin care se constituie sursele și resursele bancare.

Toate aceste operațiuni ale procesului bancar se pot grupa în două mari categorii: active și pasive.

- **Operațiuni pasive**

Operațiunile pasive reprezintă pentru bancă operațiuni mobilizare a disponibilităților bănești, de constituire a resurselor și pot fi grupate în:

- a) depozite bancare

- b) împrumuturi de refinanțare de la Banca Centrală
- c) împrumuturi de pe piața interbancară (monetară)
- d) fondurile proprii ale băncii

a) Depozitele bancare reprezintă pentru majoritatea instituțiilor de credit principala resursă financiară, ele grupându-se în depozite la vedere și depozite la termen.

Depozitele la vedere acoperă toate conturile deschise la bănci în favoarea clienților și din care se pot face plăți la cerere și pentru care banca nu solicită un preaviz asupra viitoarei retrageri. Aceste depozite sunt cele mai volatile, motiv pentru care băncile trebuie să manifeste prudență în ale plasa sub forma de credite.

Depozitele la termen reprezintă cea mai importantă resursă printre pasivele bancare. Ele au scadența prestabilită, eventualele retrageri înainte de scadență fiind supuse unei penalizări de dobândă.

b) Băncile comerciale apelează la refinanțare cel puțin din două motive:

- pentru a-și asigura lichiditatea de care au nevoie pentru acoperirea obligațiilor devenite exigibile

- pentru a-și optimiza structura portofoliului de titluri pe care le deține

Refinanțarea la Banca Centrală îmbracă următoarele forme:

- rescontarea cambiilor

- contractarea de împrumuturi pe gaj de efecte de comerț

- contractarea de împrumuturi pe gaj de efecte publice (lombardarea)

- cedarea în pensiune a titlurilor din portofoliu cu contract de răscumpărare a acestora la scadență.

c) Sunt împrumuturi cu scadență scurtă sau foarte scurtă. Ele sunt împrumuturi personale, de la bancă la bancă, garantarea lor fiind mai degrabă implicită (dată de ratingul băncii). Majoritatea acestor împrumuturi au scadență a doua zi (împrumuturi over-night). rata dobânzii se stabilește pe piață prin cerere și ofertă. Aceste operațiuni dețin de regulă o pondere mare în bilanțul băncilor cu cotă de piață ridicată.

d) Capitalul propriu (fondurile proprii), comparativ cu depozitele bancare și alte surse, dețin o pondere relativ scăzută în totalul pasivelor bancare. Tendința este una de scădere relativă, justificată de altfel de expansiunea volumului activității bancare și îndeosebi a celei de creditare. În aceste condiții riscul de faliment este destul de mare, motiv pentru care prin normele de prudență bancară se stabilesc plafoane minime pentru gradul de capitalizare exprimat ca pondere a capitalului propriu în total active riscante (bilanțiere și extrabilanțiere).

• **Operațiuni active**

Operațiunile active reprezintă operațiuni de plasare, de utilizare a resurselor atrase de aceste instituții de credit. Ele pot fi grupate în patru mari categorii:

- a) numerar sau lichidități și rezerve în depozite la Banca Centrală

- b) plasamente în titluri

- c) plasamente în credite

- d) imobilizări corporale și alte active

Prima și ultima categorie (*numerar sau lichidități și rezerve în depozite la Banca Centrală și imobilizări corporale și alte active*) prin specificul lor nu generează venituri, cu excepția depozitelor la Banca Centrală, dar constituirea lor este obligatorie pentru asigurarea unei lichidități corespunzătoare pentru a face față obligațiilor din pasiv devenite exigibile și pentru buna desfășurare a activității.

Celelalte două posturi din activul bilanțier (*plasamentele în titluri și plasamentele în credite*) sunt importante pentru profitul și soliditatea băncii.

Faptul că veniturile băncii provin în principal din achiziția de titluri și acordarea de credite justifică ponderea cea mai mare pe care o dețin în totalul operațiunilor active.

Portofoliul de titluri

În structura portofoliului de titluri includem:

- titluri de proprietate (generatoare de dividende)
- titluri de creanță (de credit, generatoare de dobânzi). Acestea sunt titluri guvernamentale (bonuri de tezaur, obligațiuni) și titluri private.

Precizare : constituirea portofoliului de titluri este importantă atât pentru maximizarea veniturilor cât și pentru asigurarea lichidității. În principal mărimea unui portofoliu pe care-l poate deține o bancă comercială este influențată de trei factori:

- mărimea resurselor disponibile (rămase disponibile) după satisfacerea nevoilor de lichiditate și a solicitărilor de credite
- volumul titlurilor necesare drept garanții
- rentabilitatea relativă a plasamentului în aceste titluri.

Există în practica bancară mai multe modalități prin care se pot constitui aceste portofolii, mai importante fiind:

- scontarea cambiilor
- lombardarea (acordarea de împrumuturi pe gaj de efecte publice (obligațiuni)
- acorduri de răscumpărare de titluri;
- achiziția directă a titlurilor prin: subscriere, licitație, bursa de valori

Plasamentele în credite

Creditele acordate de bănci persoanelor fizice și juridice dețin ponderea cea mai mare în totalul operațiunilor active ale băncilor, reprezentând de altfel și modalitatea principală de utilizare a resurselor.

Importanța activității de creditare decurge din triplul rol al creditului și anume: principală sursă de venit pentru bănci, sursă de acoperire a dificultăților financiare ale agenților economici și liant al relației bancă-client.

1.4. Calculul dobânzii bancare

Dobânda reprezintă principala componentă a costului capitalului angajat, ce urmează să fie recuperat de la persoana împrumutată.

Atât dobânda pasivă (de plătit deponenților) cât și dobânda activă (de încasat) se stabilește după aceleași formule de calcul.

Dobânda bancară se definește ca suma de bani ce revine posesorului, respectiv băncii, în calitate de creditor, de la beneficiarul unui credit acordat, în calitate de debitor, până la data rambursării acestuia.

În fapt, dobânda reprezintă în primul rând un element de bază al contractului de credit, acceptat de ambele părți (creditor și debitor) pe baza înțelegerii convenite.

Au existat și sunt în continuare dezvoltate multe teorii despre dobândă, dar, în esență, dobânda reprezintă „prețul” folosirii capitalului împrumutat. Totodată, dobânda reprezintă și rambursarea riscului pe care îl implică creditul acordat unei persoane.

Costul aplicabil activelor plasate de o instituție de credit reprezintă suma rezultată ca urmare a aplicării ratei dobânzii și a altor comisioane aferente activității de creditare.

Instituție de credit, în funcție de strategia adoptată și de evoluția pieței monetare și bancare, stabilește nivelul dobânzilor ce urmează a se practica în tranzacțiile cu clientela.

Rata dobânzii poate fi fixă sau flotantă și se stabilește în funcție de riscul implicat de creditele acordate (creditele de trezorerie reprezintă un risc mai mare de nerambursare), iar în nivelul dobânzilor ce se practică în activitatea bancară a băncilor din țara noastră se cuprind:

- ☞ dobânda *prime rate* (activă de bază) în lei și valută;
- ☞ dobânzile pentru depozitele în lei și în valută;
- ☞ dobânda penalizatoare (pentru nerambursarea creditelor la scadență);
- ☞ dobânda (prețurilor) de transfer între centrală și unități operative (sucursale, filiale, agenții);
- ☞ dobânda de cont curent.

La negocierea și încheierea cu clienții a convențiilor (contractelor) pentru creditele în lei și valută este justificat să se aibă în vedere dobânda stabilită de conducerea băncii pentru o anumită perioadă, cu excepția cazurilor de *linii de finanțare* speciale (exemplu, cele pentru activitatea de export sau convenții externe), la care costurile liniei de finanțare se stabilesc în funcție de acestea și care se comunică unităților teritoriale (sucursalelor) de către centrala băncii.

Din literatura de specialitate rezultă că tehnica de calcul a dobânzilor a impus două formule de calcul a dobânzii.

- Calculul dobânzii simple:

$$D = \frac{k * t * z}{360 * 100}$$

în care:

D = dobânda;

k = capitalul împrumutat;

t = perioada (timpul, nr. de zile);

- Pentru calculul dobânzii compuse se utilizează formula:

$$S = K \left(1 + \frac{R}{100} \right)^n$$

unde:

S = suma rezultată ca urmare a multiplicării creditului;

K = capitalul inițial împrumutat;

R = rata dobânzii anuale;

n = perioada de creditare (timpul în ani).

Dobânda compusă se folosește foarte rar, pentru împrumuturile acordate pe termen mijlociu sau lung (pentru creditele acordate pe o perioadă mai mare de 12 luni). De regulă această formulă de calcul se folosește de bancă la *constituirea depozitelor* (mobilizarea disponibilităților pe termen lung).

Este foarte important să reamintim faptul că numărul de zile (perioada) de creditare, în cadrul tehnicii de calcul a dobânzii, se ia în considerare, făcându-se distincție între *ziua de decontare*, care este o zi efectivă de primire a creditului, și *ziua de operare* în documente bancare (contract de credit, convenție, etc) ca zi efectivă de calcul a dobânzii.

La operațiile de plăți ziua de decontare este anterioară celei de operare în extrasul de cont, iar la operațiile de încasări, ziua de decontare este posterioară zilei de operare în extrasul de cont.

Apreciem faptul că băncile sunt preocupate de introducerea tehnologiei informaționale și vor să opereze serviciile care apar ca urmare a diferitelor forme de creditare, cu tehnica cea mai eficientă "azi cu azi". În acest caz, ziua de decontare este similară cu aceea de operare.

Datorită diversificării foarte mari a clientelei a apărut necesitatea introducerii unor costuri suplimentare în activitatea de creditare determinate de "riscul de client" și alte cauze.

Personalul specializat în activitatea de creditare din unitățile teritoriale și din centrala băncii, în funcție de analiza cererilor de credite în lei, de sursa de refinanțare la creditele în valută, de gradul de expunere a băncii din punct de vedere al riscului (de operațiune)

client/bancă, respectiv de bonitatea clientului și de calitatea garanțiilor oferite, propune nivelul dobânzilor, marjei, și altor costuri.

Nivelul marjei (de regulă între 0-6%) care reflectă riscul de client, gradul de expunere a sucursalei față de client în baza clarificării performanțelor financiare, a factorilor calitativi, garanții și onorarea datoriilor față de bancă se cuprinde în prețul creditului.

De asemenea, în costul creditelor se mai includ: comisionul de gestiune, de risc, de neutilizare și alte comisioane.

La întocmirea *notei de propuneri* (referat, etc), pentru acordarea unui credit, specialistul instituției de credit trebuie să țină seama, la stabilirea costului creditului, de următoarele elemente:

☞ nivelul dobânzii curente, care se stabilește după caz:

- a. PRIME RATE (activă de bază) pentru creditele în lei din trezoreria băncii (inclusiv pentru cele acordate pe bază de plafon de lucru);
- b. conform unor reglementări speciale, din sursele puse la dispoziția băncii;
- c. în funcție de sursa de finanțare (refinanțare externă) pentru credite în valută. Pentru finanțarea importurilor de materii prime sau bunuri de investiții, în nota de propuneri (reflectate etc) se vor menționa termenele și condițiile de finanțare oferite de bănci și investiții financiare străine (dobânda și alte costuri ale creditului extern), precum și nivelul marjei, comisioanelor și a altor cheltuieli directe, negociate cu beneficiarul creditului, peste nivelul costurilor externe.

☞ marja Limita "0" a marjei poate fi stabilită numai pentru clienții care au calificativul de performanță "foarte bun";

☞ comisionul de risc, ce se propune în cazul creditelor pentru emiterea de garanții și deschideri de acreditive;

☞ termenele de plată a dobânzii, care este bine să fie la intervale cât mai scurte;

☞ dreptul de revizuire periodică a dobânzii în funcție de fluctuația dobânzii interbancare;

☞ nivelul dobânzii penalizatoare ca urmare a nerambursării creditului la scadență;

☞ alte comisioane și cheltuieli directe negociate și datorate de client.

Nivelul minim al elementelor de costuri (de care clienții iau cunoștință la negocierea creditului) este obligatoriu, se poate majora în funcție de rezultatul analizei documentației prezentată de client, ținând cont de bonitatea acestuia, complexitatea și riscul operațiunii, risc de țară și proiect, precum și de alte criterii de evaluare a riscului global.

La încheierea contractelor (convențiilor) de credite se preiau toate elementele legate de dobânzi și alte costuri ale creditului din nota de propuneri (referatul), aprobată conform competențelor stabilite.

Ofițerul de credite (inspectorul, administratorul) are obligația de a urmări permanent scadențele de plată a ratelor și dobânzilor datorate băncii, să acționeze permanent în urmărirea și recuperarea creanțelor băncii.

TEMA 2 ELEMENTELE ACTIVITĂȚII DE CREDITARE

2.1. Formele creditului

Activitatea de creditare, în această perioadă de introducere masivă a tehnologiilor informaționale în instituțiile de credit, este cea mai importantă latură a procesului bancar de care poate să depindă la un moment dat soarta unei bănci.

Creditul este strâns legat de procesele economice desfășurate de agenții economici, se acordă pentru destinații precise, este garantat cu valori materiale și constituie o sursă importantă de formare a fondurilor de producție și dezvoltare.

Activitatea de creditare a agenților economici care se desfășoară prin instituțiile de credit ce par să fie adevărate “puteri ale banului” și în același timp centre vitale ale economiei de piață, poate grăbi dezvoltarea economică de ansamblu a țării.

Creditarea este operațiunea bancară care poate să aducă permanent mari profituri unei instituții de credit, sau dimpotrivă va conduce banca respectivă la o stare de *rezoluție bancară*, dacă agenții economici nu respectă destinația creditului, nu rambursează la timp sumele angajate prin contractul de credit, iar banca, pe acest fond de lipsă de lichidități își pierde din credibilitate.

Indiferent de forma genetică și evoluția în timp a comerțului intern și internațional, creditul are o existență anterioară oricăror instrumente, modalități, tehnici ori sisteme de plată.

Creditul în general reprezintă schimbul unei valori monetare prezente, contra unei valori monetare viitoare. În economia de piață raporturile de credit sunt considerabile în dimensiunile lor și multiple în varietatea lor, existând mai multe forme ale creditului dintre care se pot enumera următoarele tipuri:

☞ *Creditul comercial* – care presupune acordarea de credit sub formă de marfă în urma unei înțelegeri între creditor –vânzător (care are interes să-și vândă marfa) și debitor - cumpărător care nu dispune momentan de resursele bănești.

Acordarea de credite sub formă de marfă este o practică care se regăsește în toate treptele de dezvoltare ale societății umane și care a căpătat noi forme ca urmare a procesului diviziunii muncii. Întreaga evoluție umană a avut la bază încrederea (creditul) ce s-a cimentat între agenții economici specializați în desfacerea mărfurilor.

Astfel, prin credit, care acționa în sprijinul realizării mărfurilor, se îmbină pe de o parte, interesul producătorului de a asigura vânzarea produselor sale și pe de altă parte interesul comerciantului lipsit de capital care dorește de fapt să plătească marfa după vânzarea ei. Datoriile rezultate ca urmare a aplicării creditului comercial reprezintă pentru beneficiari datorii exigibile și implică o amânare mai scurtă sau mai lungă a termenului de plată. Acest tip de credit are la bază folosirea efectelor de comerț (cambia și biletul la ordin).

☞ *Creditul bancar* presupune acordarea de credite sub formă bănească.

Pentru acest tip de credite este obligatoriu ca unul din subiecții raportului de credit să fie banca (fie în calitate de debitor - este creditată de titularii de depozite, fie în calitate de creditor – prin împrumuturile acordate clienților săi, statului sau altor bănci). Acest tip de credit este specific tuturor instituțiilor de credit.

☞ *Alte tipuri de credit* –în curs de dezvoltare până în momentul de față în România, încadrează:

➤ *creditul obligatar*, care reprezintă o grupă a operațiilor de credit cu o existență veche ce se referă la relațiile de credit în care partenerii sunt instituțiile statale și întreprinderile economice în calitate de debitori, care emit obligațiunile, în această calitate pe

de o parte, și creditorii, subscriitorii și deținătorii ai acestor obligațiuni, pe de altă parte, care își angajează astfel capitalurile în vederea obținerii unui venit sigur sub formă principală de dobânzi (dobânda este fixă).

Obligațiunea este înscrisul care consemnează raportul de credit și forma prin care, în principal se desfășoară. De aici expresia de credit obligatar. Obligațiunea este un titlu de recunoaștere a datoriei care reprezintă o creanță financiară, pe care deținătorul (creditorul) o are asupra emitentului (debitorul), sau altfel spus, este o promisiune scrisă de a plăti o sumă de bani (principal) la o dată stabilită plus dobânda fixă înscrisă pe document.

➤ *creditul ipotecar*, este destinat activităților imobiliare și se prezintă ca una din cele mai importante categorii de credit ale economiei de piață, economie care cultivă și dezvoltă, sprijină și susține proprietatea individuală.

Creditul ipotecar este un act scris, o convenție între creditor și împrumutat în care se prevăd în general: condițiile de remunerare și scadențele de rambursare; proprietatea (garanția reală) ce servește drept garanție a rambursării împrumutului; condițiile de remunerare și scadențele de rambursare; penalitățile în caz de rambursare anticipată parțială sau completă a împrumutului; circumstanțele în care prin nerespectarea condițiilor de împrumut debitorul poate pierde proprietatea.

Se cunosc mai multe tipuri de credite ipotecare, dintre care menționăm: împrumutul pe ipotecă cu o rată a dobânzii fixă; împrumut pe ipotecă cu dobânzi variabile; împrumut pe ipotecă cu rambursare progresivă și împrumut pe ipotecă inversat purtător de anuități.

➤ *creditul de consum*, care se acordă de regulă pe termen scurt sau mijlociu persoanelor fizice și este destinat pentru a acoperi costul bunurilor și serviciilor pe care aceștia le comandă pentru necesitățile familiale sau personale.

Acest credit a fost cunoscut și sub numele de „credit deschis“ deoarece oferea posibilități clienților (cei cu venituri sigure) să achiziționeze mărfuri potrivit necesităților, urmând ca lichidarea sau regularizarea datoriilor să se facă ulterior potrivit angajamentelor personale de la caz la caz. Astfel practică, această operațiune de creditare a fost considerată de specialiști drept „credit cu rambursare neșalonată“.

Caracteristicile esențiale ale acestui ultim tip de credit sunt:

- solicitantul trebuie să fie solvabil;
- acordarea creditului se face în baza unui contract stabilit între părți;
- solicitantul poate să efectueze cumpărările sau să obțină împrumuturi fie direct, asupra creditorului, fie indirect, prin cărțile de credit, la momentul oportun pentru el (în condiții normale se pot folosi atât cărți de debit, cât și cărți de credit);
- preponderentă în aprecierea creditului de consum este utilitatea economică și socială;
- împrumutatul are posibilitatea să efectueze plăți parțiale, periodice sau să achite în totalitate creditul în curs;
- această formă de creditare permite accesul cumpărătorilor cu venituri mai mici la bunurile de folosință îndelungată de valoare mare;
- funcția economică a creditului promovat influențează producția și circulația bunurilor de larg consum de proveniență indigenă.

Așa cum arată experiența practicării acestui tip de credit (mai puțin în România), creditul de consum a contribuit direct la creșterea nivelului de trai a unei părți mari a populației, iar responsabilitatea de datorii contractate a acționat ca un factor important al întăririi disciplinei în muncă.

Dintre tipurile de credite prezentate se disting în cadrul instituțiilor de credit, creditele bancare care din punctul de vedere al celui care primește creditului, pe plan general, se cunosc:

▪ *creditele furnizor*, oferite în aproape toate țările producătoare de bunuri, de echipament și instalații complexe cumpărătorilor (importatorilor) fie pe termen mijlociu, fie pe termen lung (datorită valorii mari a contractelor), în general, de la data livrării;

▪ *credite cumpărător*, acordate direct cumpărătorului (importatorului) de echipament industrial sau instalații complexe. În unele țări, noțiunea de “credit cumpărător” este sinonimă noțiunii de “*credit financiar*”.

Creditul financiar are o semnificație mai largă și poate include și *creditele de consolidare* sau creditele acordate scopurilor de însănătoșire economică.

De asemenea, se mai cunosc și alte categorii de credite cum sunt: creditele guvernamentale, creditele consorțiale, creditele revolving, creditele acordate de instituții financiare internaționale, creditele clearing, creditele swing, creditele swap și diferite alte credite legate de activitatea de comerț exterior.

2.2. Principiile activității de creditare

Dintre operațiunile active ale instituțiilor de credit, creditarea este o activitatea specifică a *creației monetare* ce reprezintă de fapt garanția rambursării disponibilităților mobilizate de bănci, din economia unei țări. În acest sens există o anumită exigență privind respectarea procedurilor de creditare fapt ce determină cunoașterea *principiilor* ce guvernează sfera creditelor.

Astfel principiile, elementele și instrumentele creditului trebuie cunoscute permanent de toți cei ce contribuie la realizarea procesului de creditare atât de clienți cât mai ales de executanții bancari. Educația financiară a partenerilor în relațiile de credit reduce semnificativ riscurile bancare.

Principalele principii care stau la baza activității de creditare sunt: prudența bancară, credibilitatea, analiza economică financiară a împrumutatului, respectarea formei contractuale și calculul dobânzii bancare, respectarea destinației creditului, garantarea creditului și controlul împrumutatului.

Acordarea de credite și emiterea de garanții bancare efectuate de bancă au la bază *prudența bancară*, ca un principiu fundamental de politică bancară ce caracterizează întreaga sa activitate.

Creditele ce se acordă și scrisorile de garanție bancară ce se emit se fundamentează pe analiza serviciului datoriei clienților de a îndeplini angajamentele asumate. La acordarea creditelor, societățile bancare trebuie să verifice și să urmărească credibilitatea solicitanților pentru rambursarea lor la scadență.

Credibilitatea reprezintă suportul moral, elementul psihologic esențial fără de care creditul nu poate exista. Credibilitatea presupune cunoașterea clientului printr-o permanentă activitate de informare și documentare pentru formarea convingerilor cu privire la calitățile morale și profesionale ale conducătorilor societății și ale principalilor colaboratori ai societății, reputația privită prin calitatea produselor și serviciilor, relațiile cu partenerii, situația patrimonială și financiară.

Creditarea și, respectiv, emiterea scrisorilor de garanție bancară în favoarea clienților vor fi luate în considerație de către bancă numai după ce se va proceda la efectuarea *analizei economico-financiare* de ansamblu, determinându-se indicatorii ce caracterizează bonitatea clientului.

Operațiunile de credit ale băncilor și garanția asiguratorie a clienților vor fi consemnate în documente contractuale din care să rezulte termenii și condițiile tranzacției. Modificarea sau completarea clauzelor inițiale se vor consemna în acte adiționale la contractul de împrumut, semnate de împrumutat. Astfel, respectarea *formei contractuale și calculul corect a dobânzii* este un alt principiu în activitatea de creditare care depinde de seriozitatea și

moralitatea celor două părți implicate în contract. Legea activității bancare din România prevede că în operațiunea de creditare, contractul de credit constituie titlu executoriu.

Nerambursarea la termen a ratelor prevăzute în contract de credit atrage după sine plata de dobânzi penalizatoare, precum și declanșarea procedurii de executare silită a debitorului.

De acest principiu se leagă și *destinația creditului*, ce constă în aceea că împrumutatul are obligația de a utiliza creditul în concordanță cu scopul pentru care a fost acordat. Acest principiu dă dreptul băncii de a urmări respectarea modului de utilizare a creditului și în anumite condiții să consilieze clientul pentru recuperarea tuturor sumelor angajate.

Potrivit legii activității bancare, creditorul poate întrerupe imediat, fără preaviz, utilizarea de către client a unui credit aprobat, în cazul în care clientul a încălcat condițiile contractuale de credit sau în cazul în care situația economică și financiară a acestuia nu mai asigură condiții de rambursare.

De asemenea solicitantul de credit trebuie să respecte *principiul garantării creditului*. Orice credit acordat și scrisoare de garanție bancară emisă de bancă vor fi garantate cu bunuri mobile și imobile, precum și alte valori aflate în patrimoniul societății. Garanțiile asiguratorii reprezintă principalul mijloc preventiv prin care se diminuează riscul insolvenței și reduce la minim posibil riscul de nerambursare la termen a creditului acordat de bancă.

Banca are dreptul să *controleze* respectarea de către client a condițiilor stipulate în contractul de credit ce constituie *titlu executoriu*, să verifice situația economică și financiară a acestuia, să constate existența și buna conservare a garanțiilor asiguratorii pe durata împrumutului acordat.

Principalele măsuri care contribuie la înfăptuirea acestui principiu sunt: determinarea reală a capacității împrumutatului de a realiza venituri, alegerea și convenirea garanțiilor asiguratorii, precum și supravegherea permanentă a modului de utilizare a creditului.

2.3. Elementele creditului bancar

În relațiile de credit potențiali clienți trebuie să cunoască conceptele de bază ale activității privind oferta de produse bancare.

Cunoașterea și respectarea elementelor creditului sunt foarte importante pentru urgentarea recuperării creanțelor bancare. Aceste elemente privesc:

- schimbul în timp;
- subiecții raportului de credit: debitorul și creditorul;
- obiectul creditului (suma angajată)
- promisiunea de rambursare;
- scadența care reprezintă momentul rambursării creditului;
- dobânda ce constituie prețul creditului.

Elementele creditului determină trăsăturile esențiale ale activității de creditare și definesc principalul produs bancar.

„Creditul bancar este operațiunea prin care se iau în stăpânire imediată resursele, în schimbul unei promisiuni de rambursare viitoare, în mod normal însoțită de plata unei dobânzi ce remunerează pe împrumutător“.¹

Creditul bancar cuprinde o sferă largă de relații și se angajează prin modalități diferite, pe termen scurt și pe termen mijlociu și lung. Activitatea de acordare a creditului privește operațiuni bazate pe înscrisuri, garantate sau negarantate, în fiecare caz în parte sau, în cadrul unui acord general.

¹ N Dardac, C Basno, C.Floricel „Monedă și credit“, Editura Didactică și Pedagogică, București 1994, pag.126.

Trăsăturile creditului bancar, privite prin analiza elementelor de creditare, se prezintă astfel:

➤ *Subiecții raportului de credit*, care sunt:

- creditorul (banca);
- debitorul (agentul economic – persoană juridică; populația; statul);

➤ *Schimbul în timp și promisiunea (angajamentul) de rambursare*, ce constituie un element esențial al raportului de credit și necesar care presupune și angajarea unei garanții asigurătorie;

➤ *Termenul de rambursare (scadența)* ce reprezintă o trăsătură specifică a creditului care poate fi: scurt, mijlociu și lung;

➤ *Dobânda* care este o caracteristică esențială a creditului. Ea reprezintă prețul creditului și se stabilește prin negociere, stipulându-se în contractul de credit.

În condițiile actuale dobânda variază foarte mult, fiind puternic influențată de inflație. Întotdeauna pentru ca o activitate de creditare să fie eficientă dobânda trebuie să fie real pozitivă.

Este important de reținut că în condițiile procesului inflaționist rata dobânzii îmbracă două forme:

- dobânda nominală exprimată ca atare și stipulată în contractul de credit (rata curentă de piață);

- dobânda reală ce se stabilește ca diferență între dobânda nominală și gradul de eroziune al capitalului determinat de evoluția procesului inflaționist.

Menționăm că dobânda reală este direct proporțională cu dobânda nominală și invers proporțională cu gradul de depreciere monetară.

Formula de calcul a ratei dobânzii reale este următoarea:

$$RD = \frac{1 + \text{rata.dobânzii.nominală}}{1 + \text{rata.inflatiei}} - 1$$

➤ *Tranzacția și acordarea creditului* constituie o altă trăsătură esențială în activitatea de creditare. Creditul poate fi consimțit în cadrul unei tranzacții unice, acordarea unui împrumut, vânzarea unei obligațiuni, angajarea unui depozit la altă bancă.

Este necesar de subliniat că efectuarea tranzacției, respectiv acordarea creditului este un act de mare importanță, în vederea căruia banca trebuie să-și asigure o bună informare și documentare pentru prevenirea riscului.

➤ *Consemnarea și transferabilitatea*. Acordurile de credit sunt consemnate, în marea lor majoritate, prin înscrisuri, instrumente de credit, a căror formă de prezentare implică aspecte multiple și diferențiate.

Este esențială obligația fermă a debitorului privind rambursarea împrumutului, respectiv dreptul băncii de a i se plăti suma angajată plus toate costurile ce remunerează pe creditor.

2.4. Principalele etape ale acordării creditului

Aprobarea efectivă a creditului bancar necesită parcurgea mai multor etape din care se pot menționa:

- analiza formală a dosarului juridic al clientului (insistând pe aspectele de conduită morală în afaceri a clientului);
- aprobarea și decizia de acordare efectivă a creditului;

- acceptarea de către client a creditului (semnarea contractului de credit și a contractelor anexe privind garanția asiguratorie);
- supravegherea modului de utilizare a și monitorizarea garanției creditului.

În cadrul acestor etape, activitatea de *instrumentare a dosarului de credit* al clientului se parcurg următorii pași :

- 1) primirea sau respingerea *cererii de credite*
- 2) sursele de informare utilizate
- 3) analiza patrimoniului
- 4) analiza bonității
- 5) analiza contului de rezultate
- 6) întocmirea dosarului de credit

Dintre obiectivele urmărite la analiza dosarului de credite sunt:

➤ *Decizia în acordarea sau respingere a cererii de credit*

Pentru aceasta banca analizează *serviciul datoriei*, capacitatea de rambursare, suma ce poate fi suportată de client și pe ce perioadă, capacitatea acestuia de a fi rezistent la șocurile pieței, modalitatea de finanțare în cazul în care clientul respectiv intră în faliment sau imposibilitate de plată înainte de rambursarea creditului. Banca clasifică clientul și stabilește totodată produsul bancar ce poate fi acordat și care răspunde cel mai bine nevoilor clientului. În acest scop banca analizează nevoia de finanțare pe termen scurt, mediu sau lung și garanțiile asigurătorii solicitate.

➤ *Sursele de informare* utilizare sunt:

- situațiile financiare întocmite pe baza bilanței de verificare lunare, sau a bilanțului contabil anual;

- analizele economice și sectoriale ce privesc:

- gama de produse și servicii oferite de client pieței;
- clienții și furnizorii firmei respective; nivelul de concurență (preț, calitate, tehnologie, ș.a.);

- talia companiei și factorii care îi influențează competitivitatea;

- devize estimative și proiecte pentru investiții productive;

- oportunitățile și amenințările pe piața concurențială ș.a.

- informații complementare despre etica în afaceri a clienților

➤ *Analiza patrimoniul clientului* se efectuează pe postură bilanțier, respectiv pe activul și pasivul bilanțier punându-se accentul îndeosebi pe sursele proprii și împrumutate ale acestuia.

➤ *Analiza bonității* este o analiză financiară prin care se determină lichiditatea, solvabilitatea și rentabilitatea persoanei juridice și este esențială în luarea deciziei de acordare a creditului. O entitate economică se apreciază că este solvabilă atunci când valoarea totală a patrimoniului său este în orice moment mai mare decât datoriile totale. Se analizează în acest context sistemul de relațiilor cu diverși creditori urmărindu-se identificarea cauzelor de insolvență. Accentul se pune pe analiza ratei de apreciere a profitabilității, ratei de apreciere a lichidității, ratei financiare, garanțiilor asigurătorii.

➤ *Analiza contul de rezultate* reflectă maniera sau modul în care compania a creat valoare în cursul anului financiar. Cu acest prilej se evaluează cifra de afaceri, se determină și se interpretează în principal trei tipuri de indicatori:

- fonduri proprii / total bilanț

- fonduri proprii / datorii pe termen lung și mediu

- datorii pe termen lung și mediu / cifra de afaceri

➤ În esență în *referatul* (la care anexează *dosarul instrumentat*) prezentat de *ofițerul de credite* comitetului de aprobare a creditului se cuprind:

- prezentarea societății
- analiza sectorului de activitate
- analiza situațiilor financiare și rezultatul final (după *credit scoringul* calculat)

Propunerea finală de acordare a creditului sau respingere a solicitării creditului este luată după întocmirea *ratingului de credit*.

După aprobarea creditului și semnarea contractului de credit, inclusiv a contractelor accesorii (în care se consemnează *garanția asiguratorie a creditului*) se plasează suma solicitată în contul clientului și urmează *monitorizarea* acestuia. Periodic banca efectuează *verificarea faptică* a creditului plasat, situația economică și financiară a debitorului și starea garanțiilor asiguratorii.

2.5. Garantarea creditelor

Pentru asigurarea recuperării creditelor și în situația în care împrumutatul nu-și execută obligațiile contractuale de rambursare a ratelor scadente, plata dobânzilor și a celorlalte obligații rezultate din contract, din cauze care nu pot fi prevăzute la acordarea creditului precum și pentru crearea unui privilegiu față de alți creditori, *instituția de credit* va solicita împrumutaților garanții asiguratorii care pot fi oferite de debitori cât și de terțe persoane fizice sau juridice, numite garanți.

Valoarea garanțiilor acceptate de bancă va fi în toate cazurile cel puțin egală cu datoria cea mai mare a debitorului, formată din creditul aprobat plus dobânda pe întreaga perioadă de acordare a creditului.

Garantarea creditelor acordate este o noțiune complexă care poate fi delimitată în timp din momentul acordării creditului și până în momentul restituirii integrale a acestuia, inclusiv a prețului acestora, convenit prin contract (dobândă, comisioane și speze bancare).

Creditul deschis în favoarea clientului este însoțit fie de garanții de drept comun, personale (fidejusiune, asigurare, aval), reale (gaj, ipoteca), fie de garanții speciale, cum sunt: girul cambiei, biletul la ordin și girul cecului, sau:

- transmiterea proprietății unui bun prin credit – bail (leasing);
- transmiterea proprietății unei facturi protestabile (factoring).

2.5.1. Elemente fundamentale ale garantării creditelor

La întocmirea dosarului de credite, pentru garanțiile asiguratorii ale creditelor trebuie avute în vedere următoarele elemente fundamentale:

- ipoteca va avea prioritate față de celelalte garanții;
- depozitele în valută se vor lua în garanție numai pe baza reglementărilor în vigoare ale Băncii Naționale a României;
- bunurile imobiliare se vor lua în garanție la valoare de circulație stabilită de evaluator (expert tehnic), de regulă, în proporție de 70% ;

În acest sens este necesar un *raport de evaluare*, și care se va întocmi după aprobarea cererii de credit.

Importanța raportul de evaluare este dată de conținutul informativ asupra garanției creditului de care se ține seama la instrumentarea dosarului de credit (înainte de întocmirea și semnarea contractului de credite).

Astfel, din informațiile transmise de acest document banca constată valoarea bunurilor aduse drept garanție, de solicitantul creditului, care trebuie să acopere creditul și dobânda aferentă.

De asemenea foarte utile sunt și informațiile referitoare la caracteristicile tehnice ale bunurilor respective.

Raportul se încheie fie de angajatul băncii fie direct de societatea autorizată să efectueze expertiza tehnică.

▪ Garanțiile de orice fel ale agenților economici cât și, de asemenea ale persoanelor fizice, se pot constitui atât în situația când bunurile se află în proprietatea lor, cât și în cazurile în care acestea se află în proprietatea altor agenți economici sau persoane fizice care garantează în favoarea împrumutatului. Se acceptă giranți (garanți) numai pentru completarea garanțiilor a căror pondere o deține titularul de credite.

▪ Gajul și ipoteca sunt garanții care se pot executa și în afara procedurii falimentului.

▪ Solicitanții de credite, care în cursul activității au înregistrat dezechilibre financiare și au datorii neachitate față de bancă, vor garanta în mod obligatoriu cu întregul patrimoniu (averea) al persoanelor din conducerea societăților comerciale, încheindu-se *contracte de cauțiune* cu persoanele respective.

Importanța acestui document înregistrat la notariat este aceea că transmite informații suplimentare conducerii bancare asupra garanțării creditului solicitat.

Informațiile transmise de acest document sunt de natură să asigure banca că întreaga avere prezentă și viitoare a *cauționarului* sunt cedate pentru acoperirea creditului nerambursat la scadență.

La executarea acestui contract se vor urmări toate bunurile dobândite de fidejutor și eventual vor fi vândute până la recuperarea integrală a creditului.

Garanțiile personale de drept comun sunt: *fidejusiunea și asigurările*, (cărora li se alătură garanția constând în avalul cambiei).

Fidejusiunea constituită drept garanție personală poate fi oferită:

- de o asociație de garanție mutuală;
- de o rudă sau altă persoană apropiată;
- de soț;
- de administratorii sau asociații unei societăți comerciale pentru acea societate;
- de o societate comercială pentru o altă societate comercială aparținând aceluiași grup.

☞ Contractul de fidejusiune este un contract accesoriu față de obligația principală. În consecință, cauțiunea urmează soarta obligației principale, atât sub aspectul stingerii obligației cât, și al validității. Din caracterul accesoriu rezultă că întinderea fidejusiunii nu poate depăși întinderea obligației principale și nu poate fi contractată în condiții mai generoase ca aceasta. *Fidejusiunea nedeterminată* față de obligația principală se întinde la toate accesoriile acesteia, precum și la cheltuielile de executare.

☞ Contractul de fidejusiune este *consensual*. Forma scrisă este însă absolut necesară pentru a aproba încheierea contractului și pentru determinarea întinderii garanției.

☞ Contractul de fidejusiune este *unilateral*, în sensul că dă naștere numai la obligația fidejutorului, creditorul neavând nici o obligație.

☞ Contractul de fidejusiune este un contract cu *titlu gratuit* întrucât fidejutorul nu urmărește să obțină o contraprestație.

În afară de condițiile generale cerute de lege privind capacitatea de a contracta, fidejutorul trebuie să îndeplinească și niște condiții speciale. Astfel, art. 1659 Cod civil specifică că girantul trebuie să fie capabil de a contracta și solvabil, iar art. 1661 Cod civil precizează că în locul fidejutorului devenit insolubil debitorul obligației principale este obligat să aducă alt girant.

☞ Fidejutorul are un rol accesoriu, care nu prezintă interes dacă debitorul principal își îndeplinește obligațiile față de creditor. Din contră, dacă debitorul nu plătește, banca execută silit fidejutorul.

Din caracterul accesoriu al fidejusiunii rezultă însă dreptul fidejutorului de a invoca beneficiul discuțiunii și al diviziunii.

☞ *Beneficiul de discuțiune* este excepția pe care fidejutorul o poate opune creditorului care s-a îndreptat cu urmărirea împotriva sa, ca mai întâi să urmărească bunul debitorului și numai după aceasta să se îndrepte împotriva sa dacă nu s-a îndeștulat.

☞ *Beneficiul de diviziune* este excepția ce o poate ridica unul dintre giranți, în cazul în care există mai mulți fidejutori care garantează față de unul și același creditor, pentru una și aceeași datorie, iar creditorul s-a îndreptat numai împotriva unuia dintre aceștia, pentru întreaga datorie.

Și în această situație girantul poate cere ca urmărirea să se dividă și pe ceilalți giranți.

☞ La garantarea creditelor acordate de bancă, fidejursorii (garanții) pot fi atât persoane fizice cât și juridice.

În cazul fidejutorului persoană fizică se va stipula în contractul de creditare solidaritatea acestuia cu debitorul principal. În cazul în care girantul dorește sau banca consideră necesar se poate garanta de girant și cu garanții reale, respectându-se în acest caz condițiile de fond și formă pentru încheierea acestora.

În cazul persoanelor juridice trebuie să se aibă în vedere, în principal, prevederile Legii nr. 15/1990 privind regiile autonome, care nu pot garanta sume mari fără acordul ministerului de resort. Societățile comerciale și regiile autonome încheie actele de garanție prin persoanele care le angajează, cu observarea limitelor de competență.

Condițiile de validitate ale fidejusiunii sunt următoarele:

a. existența unui contract distinct față de contractul de credit, prin care persoana fizică sau juridică, după caz, se obligă să garanteze obligațiile împrumutatului sau patrimoniului;

b. girantul (fidejutorul) să fie o persoană cu deplină capacitate, respectiv persoana fizică să aibă 18 ani împliniți, iar persoana juridică să fie legal constituită, să fie o persoană solvabilă, cu un patrimoniu îndeștător pentru bancă în cazul trecerii la executarea silită, girantul să domicilieze sau să aibă sediul în raza teritorială a județului unde funcționează unitatea bancară ce acordă creditul;

c. patrimoniul evaluat de specialiștii băncii nu acoperă cel puțin 10% din valoarea minimă a garanției necesare băncii;

d. patrimoniul este afectat de alte obligații importante.

Deși este posibilă din punct de vedere juridic se consideră că, *fidejusiunea nu este recomandabilă când girantul este comerciant*, întrucât executarea este greoaie și riscantă.

2.5.2. Garanțiile reale

În activitatea de creditare garanțiile reale sunt acele garanții care constau în afectarea specială a unor bunuri individualizate pentru garantarea creditului și sunt formate din *ipotecă și gajuri*.

Ipoteca este o garanție imobiliară care nu comportă deposedarea celui ce o constituie de bunul adus garanție.

Ipoteca practică de bancă în relația cu clienții săi este o *ipotecă convențională*, întrucât are la bază înțelegerea intervenită între bancă și constitutorul ipotecii, care poate fi debitorul sau un garant persoană fizică sau juridică.

☞ Obiectul ipotecii îl constituie numai bunurile imobile actuale, nu cele viitoare, aflate în proprietatea constitutorilor și în circuitul civil.

Potrivit prevederilor Codului civil roman, obiect al ipotecii *îl pot constitui bunurile imobile, respectiv clădirile de orice fel, și terenurile*.

Din literatura de specialitate rezultă că în situația în care bunurile imobile obiect al ipotecii, se află în proprietatea indiviză a mai multor persoane (soț, soție sau moștenitorii defunctului etc.) acestea se ipotechează numai cu acordul tuturor coproprietarilor.

Bunul ipotecat se ia în calcul garanției creditului în funcție de valoarea înscrisă la organele financiare pentru imobile aparținând persoanelor fizice sau în funcție de valoarea de înregistrare în evidența contabilă pentru imobile aparținând persoanelor juridice.

Atunci când constitutorul persoană fizică apreciază că valoarea bunului ipotecat este mai mare decât valoarea de asigurare, acesta poate solicita reevaluarea imobilului de către un cadru de specialitate din bancă sau de către o unitate specializată în reevaluări imobiliare, în situația în care în bancă nu există un asemenea cadru de specialitate.

Pentru diferența rezultată între valoarea reevaluată și valoarea asigurată prin efectul legii se va încheia o asigurare suplimentară la o societate de asigurări.

Pentru a fi acceptate în garanție, bunurile imobile trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să fie proprietatea constitutorului și să se afle în circuitul civil (poate face obiectul vânzării-cumpărării). Dovada dreptului de proprietate se va anexa obligatoriu la contractul de ipotecă; numai actele de proprietate transcrise în registrele de publicitate imobiliară de la judecătoria vor fi acceptate de bancă;

- să existe o piață sigură pentru bunurile ipotecate;

- bunurile să fie situate în zone de interes pentru o categorie largă de potențiali cumpărători;

- clădirile să permită amenajări și adaptări pentru utilizări multiple;

- bunurile ipotecate să fie asigurate la o societate de asigurări pe toată durata contractului de credit, iar drepturile convenite din despăgubiri să fie concesionate băncii;

- bunurile ipotecate să nu fie afectate de sarcini. Pentru aceasta la contractul de ipotecă se va anexa certificatul de sarcini al imobilului eliberat de judecătoria.

În acest sens avem în vedere câteva *îngrădiri stabilite prin legi speciale, privind dreptul proprietarului de a ipoteca:*

- imobilele aparținând domeniului public nu se ipotechează;

- în cazul unor societăți agricole înființate în baza Legii 36/ 1991 este de reținut că terenul nu aparține societății, ci membrilor asociați, situație în care societățile nu pot încheia în mod valabil contractul de ipotecă;

- regiile autonome, potrivit art.5 din Legea 15/1990, nu pot ipoteca imobilele deținute în domeniul privat al statului.

- loturile cu care au fost împrumutate persoanele, în baza art. 18 și 20 din Legea 18/ 1991, nu pot fi ipotecate timp de 10 ani de la intrarea în posesie, întrucât – în această perioadă – nu există drept de dispoziție.

- pentru constituirea legală a ipotecii se cer întrunite următoarele condiții:

- existența unui înscris (contract) autentificat de judecătoria în raza teritorială a căreia se află imobilul în cauză, în care, în mod obligatoriu, se descrie imobilul ipotecat și valoarea creditului garantat. Contractul se încheie în 3(trei) exemplare dintre care unul pentru bancă, unul pentru împrumutat și unul pentru judecătoria;

- persoana ce constituie ipoteca să aibă o deplină capacitate de exercițiu, respectiv persoanele fizice să aibă 18 ani, iar persoanele juridice să fie legal constituite și să aibă în proprietate bunul ipotecat.

Informațiile transmise de aceste documente asigură banca că debitorul nu poate înstrăina imobilul adus drept garanție pentru creditul acordat.

Dintre informațiile respective reținem că *dreptul de ipotecă* asupra bunului debitorului se acordă băncii pentru întreaga valoare a creditului inclusiv pentru comisioanele și dobânzile aferente acestuia.

Pentru a deveni opozabilă față de terți și pentru determinarea rangului de preferință *ipoteca trebuie înscrisă în registrul special de transcriptiuni sau în cartea funciară*, după caz, de la judecătoria în a cărei rază teritorială se află imobilul ipotecat.

Înscrierea ipotecii în registrul anterior menționat se realizează prin prezentarea ambelor părți (bancă și constitutor), în persoană sau prin mandatar cu procură autentică, în fața *notarului public*, cu actul de constituire al ipotecii.

Notarul dispune, prin încheierea ipotecii, făcând mențiuni pe actul original, cu privire la data și numărul de ordine al înscrierii.

Nerespectarea formalităților legale pe linia înscrierii ipotecii este sancționată cu nulitatea înscrierii.

Înscrierea ipotecii conservă dreptul de ipotecă timp de 15 ani de la data înregistrării după care se perimă. Pentru a se conserva efectele înscrierii inițiale este necesar ca înainte de exprimarea termenului menționat să se procedeze la reînnoirea înscrierii.

Referitor la *rangul ipotecilor* se reține că este fixat de data înscrierii ipotecii și se referă la raporturile juridice dintre creditorii ipotecari cu ipotecă asupra aceluiași imobil. Referința între creditori este determinată de data înscrierii ipotecii, cel care are înscris ipoteca mai înainte în timp are preferința. Ipoteca înregistrată corect produce efect numai din ziua când a fost înscrisă. Inscricțiunile luate în aceeași zi au rang egal.

Rangul ipotecii poate fi cedat prin cesiune. Registrele de inscripțiuni sunt publice și pot fi consultate de orice persoană. Dacă certificatul de sarcini are o omisiune aceasta nu influențează validitatea inscripției, cumpărătorul având drept de recurs contra emitentului (judecător) și contra vânzătorului. Împotriva emitentului pentru daune rezultate din eroarea realizată prin certificatul de sarcini, iar contra vânzătorului pentru a obține rezoluțiunea vânzării cu daune interese și restituirea prețului.

După încetarea contractului de credit, *stingerea ipotecii* prezintă anumite conotații juridice. Astfel, ipoteca se stinge pe cale principală prin:

- plata creanței garantate;
- renunțarea creditorului la privilegiu, fără a renunța la creanță, Cod civil și Cod comercial prevăd obligația creditorului ipotecar de a renunța la privilegiu pentru a participa la concordat;
- purga obținută de dobânditorul imobilului;
- prescripție;
- anularea actului constitutiv al ipotecii;
- rezoluția dreptului de proprietate al constitutorului;
- pierderea imobilului, caz în care ipoteca se strămută asupra indemnizației de asigurare și despăgubirilor.

Odată cu efectuarea operațiunilor de ipotecare apare și noțiunea de *purgă*, care reprezintă beneficiul legal conferit dobânditorului unui imobil ipotecat (sau grevat de un privilegiu), ce îi permite să elibereze imobilul de toate privilegiile și ipotecile care-l grevează, oferind creditorilor prețul imobilului și aceasta chiar dacă creanțele privilegiate sau ipotecate n-au ajuns la scadență. Orice dobânditor al unui imobil ipotecat poate recurge la procedura purgei, cu condiția de a nu fi ținut personal la plata datoriei ipotecate. Pentru a putea uza de procedura purgei noul proprietar trebuie să-și transcrie dreptul, iar în termen de o lună de la transcriere trebuie să se adreseze creditorilor înscriși asupra imobilului. Notificarea trebuie să cuprindă oferta de a plăti imediat creanțele ipotecare sau privilegiile înscrise asupra imobilului, însă numai până la concurența prețului stipulat în actul de înstrăinare.

Creditorii pot accepta oferta sau își exprimă refuzul și a cer scoaterea la vânzare prin licitație publică a imobilului.

În cazul în care creditorii nu adoptă una din cele două soluții de mai sus în termen de 40 de zile de la notificare, deținătorul poate plăti și stinge ipoteca.

☞ După stingerea ipotecii are loc operațiunea de *radiere a ipotecii*.

Atunci când creanța garantată este plătită, inscripția urmează a fi radiată pentru a încunoștința pe terți că imobilul este liber de sarcină.

Dacă s-a făcut plata parțială, ipoteca poate fi redusă corespunzător.

Radierea se face printr-o mențiune trecută în registrul de înscripție după prezentarea de către bancă a unei adrese oficiale .

Menționăm că adresele oficiale remise de către bănci la judecătoria au o importanță majoră, constituind documente justificative, pentru scoaterea de sub ipotecă a bunurilor aduse în garanție de debitor.

Radierea voluntară se poate face pe diverse motive, ca plata creanței, schimbarea înscripției ipotecare pe alt imobil etc.

În ultimul caz menționăm că noua înscripție capătă rang din ziua luării ei și nu de la data vechii ipotecii.

O altă garanție reală foarte des utilizată în practica bancară este **gajul**, care este un contract accesoriu contractului de credite prin care debitorul sau garantul, după caz, remite băncii un bun mobil pentru garantarea creditului.

În conformitate cu dispozițiile cuprinse în Codul civil și Codul comercial român, obiect al gajului îl pot constitui numai bunurile mobile, fie corporale (produse, mărfuri), fie necorporale (creanțe, titluri de creanțe, acțiuni etc.).

Considerăm că trebuie reținută *condiția de bază* care trebuie îndeplinită pentru ca bunurile mobile să poată fi luate în gaj. Aceasta este ca ele să fie în circuitul civil, adică să facă obiectul vânzării-cumpărării.

În temeiul prevederilor Codului civil și Codului comercial, gajul este de două feluri și anume gajul cu deposedare și cel fără deposedare.

Gajul cu deposedare, numit și „amanet“ presupune deposedarea de bunul mobil al constitutorului și depunerea acestuia într-un depozit la dispoziția băncii.

Această formă de gaj se materializează printr-un contract care se întocmește în două exemplare, dintre care unul se păstrează la bancă, după ce a fost înaintat cu adresă oficială la judecătoria pentru înscriere și unul se înmânează constitutorului, după ce a fost înscris.

Informațiile cuprinse în acest *contract de gaj* se referă la drepturile și obligațiile părților izvorâte din procesul de creditare. Dintre aceste informații reținem în principal obligația debitorului de a achita băncii cheltuielile de conservare a gajului o dată cu sumele ce reprezintă creditul, dobânda și comisioanele datorate.

Obiectul gajului cu deposedare îl constituie bunurile mobile cu volum mic și valoare ridicată, cum ar fi: titluri de valoare ale împrumutatului (acțiuni, obligațiuni etc.), metale și pietre prețioase, tablouri, sculpturi, bijuterii și alte asemenea.

Bunurile mobile pentru care s-a practicat gajul cu deposedare vor fi reținute de bancă până la achitarea integrală a creditului.

Banca are obligația să conserve în cele mai bune condiții bunurile ce i-au fost date în gaj, iar la data achitării integrale a creditului trebuie să le restituie proprietarului, fiind îndreptățită să primească de la acesta cheltuielile necesare și utile pe care le-a făcut pentru conservarea bunurilor.

Gajul cu deposedare este forma clasică a gajului care în conformitate cu prevederile, Codului comercial, creează pentru bancă privilegiul necesar prin simpla deposedare a constitutorului și înregistrarea contractului de gaj într-un registru special, ținut în acest scop, la nivelul fiecărei unități bancare, fără a mai fi necesară înregistrarea lui în alte instituții;

Gajul fără deposedare, prevăzut de Codul comercial, nu presupune deposedarea de bunurile aduse în garanție, el fiind posibil de aplicat numai asupra produselor solului prinse în rădăcini sau deja culese, precum și asupra materiilor prime în stare de fabricație și aflate în unități sau depozite.

Numai dacă aceste produse se încadrează în categoria materiilor prime industriale, ori de câte ori acestea sunt supuse unui proces de prelucrare industrială, sau sunt rezultatul acestui

proces, prezentându-se sub forma unor produse finite (zahăr, ulei, băuturi etc) care se află în unități sau depozite.

Pentru ca produsele menționate să poată fi luate în garanție este necesar să îndeplinească următoarele condiții:

- să existe o posibilitate reală în obținerea produselor menționate în sensul că la data constituirii garanției, culturile din care rezultă acestea, să fie cel puțin înființate sau produsele să se afle în stare de fabricație, aflate în unități sau depozite, după caz;

- să existe o piață sigură pentru valorificarea respectivelor produse;

- constitutorul persoana fizică sau juridică, împrumutat sau garant, trebuie să fie proprietarul bunului gajat și să aibă deplină capacitate de exercițiu respectiv 18 ani împliniți pentru persoanele fizice sau calitatea de persoană juridică legal constituită, după caz;

- bunurile gajate să fie asigurate la o societate de asigurări pe toată durata contractului de credit, iar drepturile rezultate din despăgubiri să fie cesionate băncii;

- în contractul de gaj, indiferent de forma acestuia, să se menționeze creditul pentru care să constituie gajul, felul și natura bunurilor gajate care se vor descrie menționându-se greutatea, cantitatea, calitatea și alte elemente de identificare specifice, după caz, și locul unde se găsesc bunurile gajate.

☞ Valoarea la care produsele menționate, obiect al gajului fără deposedare ce se iau în garanție, se determină în funcție de prețul de vânzare al acestora practicat la momentul constituirii garanției, mai puțin TVA-ul și diminuate cu o anumită cotă de risc de, produsele în cauză încadrându-se în categoria producției nedeterminate.

Cota de risc de cu care se diminuează valoarea de vânzare, este diferențiată în funcție de categoria zonei în cadrul localității (comune, orașe, municipii etc.), ținând cont de condițiile posibile de valorificare.

La culturile agricole trebuie să se facă asigurare împotriva calamităților naturale.

☞ Gajul fără deposedare se materializează printr-un contract care se întocmesc în 3 exemplare, dintre care unul pentru bancă, unul pentru constitutor și unul pentru judecătoria. Pentru opozabilitate față de terți și crearea privilegiului necesar băncii, în termen de 5 zile de la încheiere, contractul va fi depus la judecătoria în a cărei rază teritorială se află bunul gajat în vederea transcrierii lui în registrul special de gajuri. Nerespectarea termenului de transcriere face ca gajul să nu fie opozabil terților, iar privilegiul bancar nu există.

Dintre informațiile furnizate de aceste documente reținem în principal obligațiile debitorilor (garanți) de a cesiona în favoarea băncii drepturile bănești rezultate drept despăgubiri de la societățile de asigurări.

De asemenea, din aceste documente rezultă informații utile cu privire la bunurile fără deposedare aduse drept garanție pentru creditul acordat, precum și despre modul lor de depozitare și conservare.

Astfel, restituirea în alte condiții decât cele enunțate obligă depozitarul la plata contravalorii bunurilor depozitate în mod necorespunzător. Din informațiile respective rezultă că depozitarul se obligă să nu folosească bunurile în interesul altei părți (persoană juridică sau fizică) și să nu restituie deponentului bunurile depozitate decât cu acordul creditorului.

Transcrierea acestui gaj la judecătoria constituie deosebirea esențială a acestuia de gajul cu deposedare, care nu este supus înregistrării.

☞ În cazul în care debitorul nu-și achită datoria, banca se va adresa cu o cerere judecătorească în a cărei rază teritorială își are sediul, în care va solicita autorizarea pentru vânzarea bunurilor aduse în gaj.

☞ **Radierea gajului.** La solicitarea clientului și cu aprobarea conducerii unității bancare, în condițiile în care clientul și-a achitat în totalitate datoriile față de bancă, aceasta va elibera documentul necesar pentru radierea gajului.

Informațiile transmise de acest document sunt importante pentru bancă deoarece numai cu data transmisă de aceasta bunurile debitorului pot fi radiate din *Registrul de publicitate mobilă* (și numai după ce au fost achitate toate datoriile față de creditor).

TEMA 3

INSTRUMENTELE SI MODALITATILE DE PLATA FOLOSITE IN OPERATIUNI BANCARE

3.1. Cecul

Cecul este principalul instrumentul utilizat în mod curent între societățile comerciale și unitatea operativă bancară, la care își are deschis contul de decontare.

Cu ajutorul cecului sunt ridicate de la bancă diverse sume necesare pentru o serie de plăți care intervin în cadrul întreprinderilor, cum ar fi:

- plata avansurilor de salarii, a chenzinei a doua, a primelor, indemnizațiilor convenite membrilor consiliilor de administrație, cenzorilor, a ajutoarelor medicale, a dividendelor etc.;
- plata unor avansuri destinate cheltuielilor de deplasare, procurării de diverse materiale de întreținere, de uz gospodăresc administrativ, etc., precum și restituirea sumelor cheltuite în plus față de cuantumul avansurilor acordate inițial etc.;
- pentru cheltuieli de protocol, dacă cumpărăturile nu au putut fi achitate cu virament etc.

Cu cecurile de decontare pot fi ridicate de la bancă orice sume, în limita disponibilului aflat în contul bancar.

În ceea ce privește definiția, *cecul* reprezintă un înscris prin care o persoană numită trăgător, în baza unui disponibil (depozit) deținut în prealabil la o bancă în lei sau valută, dă un ordin necondiționat acestei bănci, numită tras, să plătească, la o anumită dată sau la prezentare, o sumă determinată unei persoane sau însuși emitentului, în calitate de beneficiar.

Reglementări interne și internaționale în materie de cec sunt:

Reglementări interne:

- Legea asupra cecului, publicată în Monitorul Oficial nr.100 din 1 mai 1934, neabrogată la data apariției lucrării;
- Ordonanța Guvernamentală nr. 11/1993, care a modificat unele prevederi referitoare la cec din Legea nr. 59/1934;
- Codul comercial român, încă neabrogat.

În România sunt aplicate principiile Convențiilor de la Geneva în materie de cec, din 1931, care au fost semnate și ratificate.

Reglementări internaționale:

- Convenția de la Havana (Cuba) din 1928, cunoscută și sub denumirea de Codul Bustamante;
- Convenția cuprinzând legea uniformă asupra cecului (Geneva, 19 martie 1931);
- Convenția menită să reglementeze unele conflicte de legi în materie de cec (Geneva, 19 martie 1931).

Elementele obligatorii (esențiale) ale cecului

Cecul trebuie să fie un act scris, pentru că numai astfel pot fi menționate în text elementele obligatorii de mai jos:

1. Denumirea de cec înscrisă chiar în textul titlului și exprimată în limba utilizată la redactarea cecului, condiție prevăzută în toate legile privitoare la cec.

2. Ordinul necondiționat de a plăti o sumă determinată, care este concretizat prin expresia „veți plăti”.

Suma este înscrisă în cifre și în litere, iar dacă între sumele înscrise în acest mod este vreo diferență, se plătește suma scrisă în litere.

3. Numele aceluia care trebuie să plătească (trasul).

4. Indicarea locului unde trebuie să se efectueze plata. Locul desemnat alături de numele trasului este considerat legal, drept loc de plată, în lipsa altei indicații care să menționeze în mod expres acest loc.

5. Indicarea locului și datei unde și când a fost emis cecul.

6. Semnătura celui care emite cecul (trăgătorul), care este totodată cel care garantează plata.

În practicile comerciale și bancare există mai multe feluri de cecuri, după cum urmează:

După modul cum este indicat beneficiarul:

a) *Cecul nominativ*, emis în favoarea unei persoane sau firme anume, cu indicarea în mod expres a numelui acesteia. Acest beneficiar este singurul în drept să încaseze cecul, iar transmiterea lui nu se poate face prin girare, ci numai prin cesionare.

b) *Cecul la purtător*, emis fără a se indica numele persoanei sau firmei în favoarea căreia trebuie efectuată plata. Beneficiarul nefiind menționat pe cec, cel care îl deține îl poate încasa el însuși sau îl poate remite unui creditor al său, pentru reglementarea unei creanțe.

c) *Cecul la ordin* are indicat numele beneficiarului pe titlu, iar acesta are dreptul de a-l transmite prin girare sau andosare.

După modul cum poate fi încasat:

a) *Cecul nebarat*, de casă sau alb, care este achitat de bancă în numerar; este similar cecurilor obișnuite, cu care întreprinderile noastre încasează diverse sume de la bancă.

b) *Cecul barat* este cecul care are o barare în diagonală cu două linii paralele; este achitat numai prin virarea sumei în contul bancar al beneficiarului.

Cecurile barate, la rândul lor, pot fi:

- *cec cu barare generală*, care are pe formular numai cele două linii paralele în diagonală, fără a avea ceva scris între aceste linii;

- *cec cu barare specială simplă*, care are menționat numele unei bănci, între cele două linii paralele în diagonală. Plata este efectuată firmei/persoanei nominalizate pe cec, prin virarea sumei în contul său curent de la bancă; nu este transmisibil prin gir;

- *cec cu barare specială condiționată*, între liniile paralele în diagonală are menționată expresia „Not negociabile”, al cărui efect se traduce prin netransmisibilitatea sa, iar plata se efectuează prin virarea sumei în contul bancar al beneficiarului nominalizat;

- *cec cu barare „Nur zur Verrechnung”*, exclude plata în numerar, aceasta făcându-se în cont, virament sau compensație.

c) *Cecul de virament*, în care în textul formularului indicația de „veți plăti” este înlocuită cu ordinul de a se trece suma într-un cont de virament, care este menționat.

d) *Cecul documentar*; achitarea acestui cec este condiționată de prezentarea la bancă a unor documente care să ateste livrarea mărfurilor, prestarea serviciilor etc. de către beneficiarul cecului.

e) *Cecul certificat*, după cum îi este și denumirea, este un cec pe care trăgătorul, după ce îl emite, solicită băncii să-i certifice pe blanchetă (formular) că are disponibilități în cont. Banca, odată cu înscrierea mențiunii de „certificat”, datată, semnată și ștampilată, blochează în cont suma de plată. Acest tip de cec prezintă garanția încasării sale de către beneficiar.

f) *Cecul bancar cu plata garantată* este un cec cu valoare plafonată, existent numai în unele țări, iar beneficiarul trebuie să se legitimeze la încasarea lui.

g) *Cecul de voiaj, de călătorie sau Traveller cheque* propriu-zis este un cec de valori fixe, emis de bănci și care are forma unui bilet de bancă; acest cec cunoaște o largă răspândire în lumea întreagă, fiind folosit cu predilecție de către cei aflați în delegații de afaceri, ori de către cei care practică turismul.

Formalitățile sunt simple: se semnează o dată, în stânga sus, în prezența funcționarului băncii sau oficiului de turism, iar cu prilejul încasării cecului se semnează a doua oară, tot în prezența funcționarilor similari.

h) *Eurocecurile sau cecurile legitimate cu carte de garanție*. Sistemul „Eurocheque” s-a înființat în anul 1961; ca urmare a hotărârilor Conferinței internaționale pentru raționalizarea operațiunilor bancare de la Bruxelles (Belgia). Cu acest prilej s-a căzut de acord asupra unui model de cec, iar în anul 1993 Comunitatea Eurocheque a convenit schimbarea cărților de garanție.

Eurocecurile sunt vândute de bănci clienților lor sub forma unor carnete de cecuri în alb, înmânându-le, totodată, și o „carte de garanție”. Beneficiarii completează eurocecurile pe rând, în funcție de necesități, ele fiind trase asupra propriului disponibil din contul bancar. Pentru încasarea acestor cecuri, beneficiarul trebuie să se legitimeze cu „cartea de garanție”, între cec și „carte” trebuind să existe o identitate a tuturor datelor, inclusiv a semnăturii.

Deși România nu face parte din sistem, totuși instituțiile noastre de credit autorizate primesc și achită la ghișeele lor aceste cecuri, în cadrul limitei de garanție a acestora.

i) *Cecul circular* este un titlu la ordin, transferabil, care poate fi emis de o bancă autorizată și este plătitibil „la vedere”.

Acest tip de cec este utilizat pentru plăți în afara localității de emisiune și este folosit mai cu seamă în Italia și uneori și în Elveția, cu ale căror bănci băncile italiene au relații în acest sens.

Înainte de august 1944, cecul circular era folosit și în România, iar apoi Ordonanța Guvernului nr. 11/1993, prin care se modifică unele prevederi ale Legii nr. 59/1934 asupra cecului, neabrogată, preconizează introducerea cecului circular, cu precizarea, în art. 79, a specificului românesc în materie.

Cecul circular este un titlu de credit la ordin, emis de o societate bancară sau un alt institut de credit anume autorizate, pentru sume pe care le au disponibile de la primitorii cecurilor în momentul emisiunii, plătitibile la vedere în oricare din locurile arătate de emitent.

Instituția de credit autorizată să emită cecuri circulare vor trebui să depună la Banca Națională a României, cel mai târziu a doua zi de la emitere, o cauțiune în titluri de stat, garantate de stat sau lombardabile la Banca Națională a României, socotite la cursul zilei de 40% din valoarea cecurilor emise zilnic, cauțiune asupra căreia posesorii unor asemenea cecuri au un privilegiu special.

Instituția de credit poate încredința emiterea de cecuri circulare unei instituții de credit corespondente, cu condiția, însă, ca cecul emis să poarte viza instituției de credit autorizate, iar corespondentul să semneze ca reprezentant al acestei instituții de credit autorizate.

j) *Cecul poștal* este un cec destinat să faciliteze plățile în localități în care nu există filiale ale băncilor asupra cărora sunt emise cecurile, astfel încât plata se realizează la oficiul poștal respectiv.

3.2. Banii – mijloc de plată

Banii și instituțiile financiar-bancare au o mare însemnătate, întrucât au contribuit, între altele, la înlăturarea trocului (tramei sau schimbului de mărfuri în natură) și la realizarea mai simplă a schimbului de mărfuri și achitarea prestațiilor de servicii.

Deși în limbajul curent mulți dintre noi consideră banul și moneda drept noțiuni similare, totuși în știința economică modernă banii nu sunt definiți niciodată ca monedă,

deoarece moneda și depozitele economisite au același rol, respectiv servesc pentru plata mărfurilor și serviciilor și nu numai.

În realitate numai o parte extrem de mică din volumul achizițiilor sunt efectuate cu ajutorul banilor, cumpărăturile fiind achitate în marea lor majoritate prin diferite mijloace de plată și de transfer a fondurilor prin bănci: viramente, cecuri, carduri, acreditive și incasouri documentare, ordine de plată, cambii sau trate, bilete la ordin etc.

În limbajul economico – financiar - bancar etc., *bani* reprezintă o noțiune generală, care cuprinde:

- banii principali, unități monetare și multiplii acestora;
- banii divizionari sau de bilon, submultiplii;
- banii de hârtie sau bancnotele – banii de credit a căror valoare nominală depășește cu mult valoarea hârtiei pe care sunt imprimate;
- banii de tezaur, bilete emise de Ministerul Finanțelor;
- banii de cont sau scripturali, respectiv disponibilitățile în conturile bancare, în evidențele contabile etc.

Necesitatea banilor ca instrument de schimb a fost condiționată de formarea societății omenești cu preocupări economice, iar necesitatea se presupune că a fost resimțită chiar din momentul în care oamenii s-au hotărât să efectueze schimbul.

Totodată, a apărut și dificultatea de a stabili raportul ca valoare între bunurile care făceau obiectul schimbului. Această dificultate a fost rezolvată prin calitățile și funcțiile banilor, care constau în:

- au o întrebuințare generală recunoscută;
- se păstrează ușor și vreme îndelungată;
- să fie ușor divizibili, fără ca prin aceasta să piardă din valoare, iar valoarea să se mențină într-un raport de schimb cât mai fix, față de celelalte bunuri;
- mijloc de plată, în numerar sau prin virament, a operațiunilor de vânzare cumpărare, remunerare a serviciilor etc.;
- mijloc de teaurizare și păstrare, justificare care constă în putința de a cumpăra și păstra perioade mai mari de timp bunurile și chiar banii propriu-ziși, cu condiția de a-și păstra valoarea;
- mijloc de circulație, respectiv mișcarea banilor indiferent de forma acestora (numerar sau bani de cont, scripturali), ca urmare a operațiunilor de încasări și plăți determinate de fluxul de mărfuri și prestări de servicii etc. în cadrul economiei naționale.

În acest context, bancnotele au un rol important în procesul circulației monetare, deoarece: sunt transmisibile, la purtător, ca și o monedă; sunt rambursabile la vedere, adică după dorință (plătești o marfă sau serviciu, ori le schimbi cu bancnote de valori mai mici sau mai mari); sunt întotdeauna exigibile; au o valoare rotundă, în armonie cu sistemul monetar și cerințele pieței; sunt emise de o bancă cunoscută, al cărui nume este familiar tuturor etc.

Bancnota sau biletul de bancă poate aduce deținătorului și un profit, în situația în care este depus spre fructificare la o bancă. Banca poate în acest mod să-și procure disponibilități (resurse) ori capital. Totodată, bancnotele pot fi folosite la subscrierea de acțiuni bancare sau alte rezerve (din depuneri) în condiții mai avantajoase decât sub forma împrumuturilor obișnuite.

3.3. Devizele

Prin *devize*, în sens mai restrâns, se înțeleg mijloacele de plată exprimate în monedă străină (în general, bancnotele) și care în mod curent sunt cunoscute sub denumirea de *valute*.

În sens mai larg, noțiunea de *devize* include:

- valuta efectivă;

- instrumente de plată și de credit exprimate în valută (biletul la ordin, cambia sau trata, cecul);
- disponibilitățile valutare aflate în conturi curente bancare;
- titlurile de valori sau hârtiile de valoare (acțiuni, obligațiuni etc.) exprimate, de asemenea, în valută.

În cadrul activității bancare pentru înlăturarea oricărei confuzii sau neînțelegeri ulterioare, este mai bine de a se menționa pe documente denumirea valutei (devizei).

În legislația și practica bancară a țării noastre se folosesc în paralel atât noțiunea de devize, cât și aceea de mijloace de plată străine, ambele în sensul cel mai larg al noțiunii de devize.

Devizele intervin în relațiile de plăți/încasări cu țările străine, respectiv reprezintă cereri de plăți în valută străină. Cereri care pot fi sub formă de:

- credite la bănci sau alte instituții de credit străine;
- efecte de comerț (bilete la ordin, cambii sau trate, cecuri) sau alte hârtii de valoare plătibile în valută: acțiuni, obligațiuni etc.);
- în monedă efectivă în numerar (sunt cazuri mai rare și de valori reduse).

Operațiunile de plăți în devize poartă denumirea de *operațiuni de devize*.

➤ Valuta

În mod curent, prin *valută* se înțelege moneda națională a unei țări, indiferent de forma în care ea se prezintă – numerar sau disponibil în cont – atunci când este folosită în operații și tranzacții internaționale.

Clasificarea valutilor:

a) *Din punct de vedere al formei în care se prezintă:*

- *valută efectivă*, care se prezintă sub formă de numerar și se utilizează în mod obișnuit în traficul de călători pentru achitarea cheltuielilor de transport, întreținere (cazare, hrană), efectuarea micilor cumpărături etc.

Plățile și încasările în valută efectivă se folosesc extrem de rar în relațiile de schimb internaționale, datorită inconvenientelor legate de transportul în deplină siguranță al bancnotelor, fie că în unele țări aceste bancnote nu constituie un mijloc legal de plată și trebuie schimbate în altă valută în baza cursului valutar din acea țară, la o instituție specializată (bancă, casă de schimb valutar, ghișee de schimb din cadrul marilor hoteluri etc.).

- *valută în cont*: în contul curent bancar, în evidențele contabile ale întreprinderii etc.

După felul operațiunii, valuta efectivă depusă în contul bancar devine valută în cont și invers, dacă o parte din valuta disponibilă din contul curent este încasată, prin retragere, în numerar, devine valută efectivă.

b) *Din punct de vedere al convertibilității sau posibilităților de schimbare a unei valute cu altă valută:*

- *valută neconvertibilă* sau *valută neconvențională*, respectiv valuta care circulă și cu care se efectuează plăți numai pe teritoriul statului emitent. Marea majoritate a țărilor, printre care și țara noastră, au valute neconvertibile. Aceste monede și bancnote nu pot fi utilizate decât în cadrul granițelor fiecăreia din aceste țări.

În situația în care, din anumite considerente, sunt încheiate unele tranzacții comerciale, necomerciale sau de credit cu plata totală sau parțială în monedă (valută) locală neconvertibilă, devine necesar să se insiste pentru stipularea în asemenea contracte sau convenții a clauzei de rectificarea, care să asigure partea creditoare (vânzător, exportator, creditor, prestator de servicii, constructor etc.) de riscul valutar provenit dintr-o devalorizare a valutei neconvertibile în care se face plata.

Valutele neconvertibile (neconvenționale) sunt utilizate pentru cumpărarea (importul) unor mărfuri din țările respective, pentru plata unor cheltuieli de întreținere a delegațiilor care

vin în interes de serviciu sau de afaceri și se deplasează în interiorul acestei țări, pentru plata unui eventual reprezentant local etc.

- *valută convertibilă* sau *valută liber convertibilă* este valuta care are putere circulatorie și liberatorie de plată și în alte țări, în afara țării emitente.

Dintre țările membre ale Fondului Monetar Internațional, în cursul anului 1992 existau numai 55 de țări plus Elveția (care nu este membră a F.M.I.) care și-au declarat moneda convertibilă.

Unele din aceste valute convertibile cunosc o accesibilitate și o arie de răspândire și acceptare pe mari zone geografice (cum sunt dolarul S.U.A., yenul japonez, lira sterlină, euro ș.a.). În problema „liber convertibilității“ trebuie precizat că sunt puține țări care au adoptat o convertibilitate deplină (S.U.A., Canada, Elveția, Japonia, Franța etc.); unele țări au menținut anumite restricții, cum este Marea Britanie, la plățile curente comerciale și necomerciale, iar alte țări au declarat o convertibilitate limitată (Portugalia, Argentina, Brazilia etc.), în sensul că dacă se fac presiuni speculative asupra monedelor lor, se suspendă convertibilitatea.

Din categoria valutelor liber convertibile fac parte și *valutele de rezervă*, valutele unor țări care sunt utilizate ca instrumente de rezervă pentru acoperirea eventualelor deficite ale balanței de plăți externe și pentru a face față angajamentelor față de străinătate.

Convertibilitatea valutară înseamnă posibilitatea unei valute de a putea fi preschimbată cu alte valute, pe baza cursului de schimb.

O altă monedă/valută a unei țări se schimbă în moneda oricărei alte țări, această operațiune fiind și o necesitate în vederea efectuării decontărilor internaționale.

Cursul valutar într-o anumită țară este exprimat în moneda națională a acestei țări și reprezintă echivalentul pentru un anumit număr de unități de valută străină.

Stabilirea cursurilor valutare pe o anumită zi într-o țară, înregistrarea și publicarea acestora poartă numele de *cotarea devizelor*, iar lista acestora exprimă *cota devizelor*.

Cotarea devizelor se efectuează prin două metode: directă și indirectă. *Metoda directă* constă în exprimarea valutelor străine în moneda națională a țării în care se face cotarea. *Metoda indirectă* de cotare a devizelor constă în exprimarea monedei naționale în valutele străine, astfel cum procedează Marea Britanie, deci o cotație inversă.

3.4. Viramentul –ordinul de plată

Dintre tehnicile instituțiilor de credit cunoscute între relațiile dintre partenerii de afaceri bancare, cel mai des folosit pentru stingerea obligațiilor reciproce este viramentul.

În principiu, în cadrul operațiunilor bancare efectuate, de transfer a fondurilor, de deplasare a unei/unor sume dintr-un cont bancar în alt cont bancar prin eliminarea numerarului, viramentul deține cea mai mare pondere.

Așadar, *viramentul* reprezintă o *modalitate plată fără numerar* efectuată prin trecerea, la bancă, a unei sume de bani exprimată în monedă națională sau valută, din contul celui care dispune plata (ordonatorul) în contul beneficiarului, care încasează.

În practica bancară, *firma ordonatoare* este în situația de cumpărător, debitor, importator, beneficiar al unei prestații de serviciu etc., iar *beneficiarul* poate fi vânzătorul, creditorul, exportatorul, prestatorul de servicii etc.

Viramentul presupune în primul rând existența unui cont la bancă din partea persoanelor juridice și fizice, iar în al doilea rând existența unor disponibilități create prin depuneri anterioare, încasări, credit acordat de bancă etc.

Formularul pentru efectuarea plăților/încasărilor prin virament:

- în relația vânzător – banca sa – banca plătitoare a cumpărătorului – cumpărător sau
- în relația cumpărător – banca sa – banca beneficiarului (a vânzătorului) – beneficiar.

Ordinul de plată este un instrument de plată prin care ordonatorul (plătitorul) de „ordin” (*ordonanțează la plată*) băncii sale să vireze o sumă de bani din contul său în contul unei anumite persoane juridice și fizice pentru a stinge o datorie. (*față de acea persoană*)

Ordonanțarea la plată reprezintă o plată din proprie inițiativă din partea cumpărătorului – debitor și se efectuează de banca prin operațiunile de compensare, conform normelor stabilite.

În această variantă, derularea se desfășoară astfel:

- cumpărătorul, după ce verifică dacă mărfurile primite corespund cu cele menționate în contract sau în comanda sa (cantitate, sortiment, calitate, preț etc.), întocmește un *ordin de plată*, completează formularul cu toate datele și apoi le înscrie în registrul său, dându-i numărul de ordine;

- ordinul de plată este depus la *instituția de credit* a sa (de obicei, prin casierul societății comerciale), care verifică și, dacă constată că există disponibilități, efectuează plata virând suma în contul curent al băncii vânzătorului – furnizor și diminuând, în același timp, cu aceeași sumă contul clientului său (firma cumpărătoare).

În extrasul de cont bancar pe care îl ridică a doua zi cumpărătorul, apare operația de plată, pe care o înregistrează ulterior în evidența sa contabilă, creanța sa față de vânzătorul-furnizor stingându-se;

- instituția de credit a vânzătorului operează încasarea sumei în contul acestuia, sporindu-i disponibilitățile. În extrasul de cont bancar apare operațiunea, care va fi înregistrată în baza copiei ordinului de plată anexate la extras, cu acest prilej stingându-se creanța, prin achitarea ei.

Stingerea obligațiilor cu ajutorul ordinului de plată este o modalitate eficientă, pentru scurtarea circuitului bancar, ceea ce înseamnă că vânzătorul-furnizor cunoaște seriozitatea firmei cliente, că are disponibilități în permanență, că virează în timp util și că nu întârzie cu plata datoriilor.

3.5. Acreditivul documentar

Acreditivul documentar este cea mai răspândită *modalitate de plată* a schimburilor economice internaționale, datorită gradului înalt de certitudine în ceea ce privește încasarea sa.

În ceea ce privește relațiile de plăți la intern, ponderea, după cum am arătat, o deține viramentul.

Acreditivul documentar a apărut și s-a dezvoltat în relațiile de plăți comerciale internaționale, ca urmare a extinderii relațiilor de afaceri între firme aflate în zone geografice diferite și situate la distanțe mari, firme care în cea mai mare parte nu au avut contacte directe, ci numai letric, prin telex, fax ori telefonic, aspect care are influență asupra gradului de credibilitate și seriozitate în relațiile exportator-importator sau invers, în ceea ce privește riscurile ce decurg din respectarea corectă a prevederilor contractuale încheiate, a riscurilor în ceea ce privește solvabilitatea importatorului-cumpărător.

Acreditivul documentar este o *modalitate de plată* prin care importatorul-ordonator *dă dispoziție băncii sale de a ține la dispoziție și de a plăti ulterior printr-o altă bancă* (banca plătitoare) a exportatorului-beneficiar contravaloarea mărfurilor livrate ori a serviciilor prestate și pentru care acesta din urmă *face dovada cu documente că le-a furnizat* în condițiile contractuale convenite sau în cadrul clauzelor stipulate cu prilejul *deschiderii acreditivului*.

Principalele reglementări internaționale și interne referitoare la acreditive sunt:

- „Reguli și uzanțe uniforme cu privire la acreditive“, elaborate de Comisia pentru practică și tehnică bancară a Camerei de Comerț Internaționale (Paris), respectiv Publicația nr. 500/1993;

- Pentru rezolvarea necesităților moderne de uniformizare și simplificare a formularisticii, în vederea introducerii evidenței și urmăririi cu ajutorul calculatoarelor electronice, Camera de Comerț Internațională (Paris) a elaborat Publicația nr. 268/1970.

3.6. Scrisoarea comercială de credit

Scrisoarea comercială de credit este un document prin care o bancă se angajează în mod irevocabil față de vânzător sau exportator de a accepta și de a achita documentele care dovedesc expedierea mărfurilor contractate și care corespund întocmai cu prevederile menționate în scrisoare.

Scrisoarea comercială de credit prezintă unele trăsături particulare, care o deosebesc de acreditivul documentar:

- banca emitentă o remite direct beneficiarului, respectiv vânzătorului sau exportatorului;
- scrisoarea este domiciliată în toate cazurile în străinătate și se plătește de banca emitentă la primirea cambiei (tratei) și a documentelor stipulate, după o prealabilă verificare;
- fructificarea scrisorii de credit se face prin intermediul cambiilor (tratelor) la vedere sau la termen, care sunt „trase“ asupra băncii emitente a scrisorii și se negociază de beneficiar la banca unde își are contul de virament, prin mecanismul scontării.

3.7. Efectele de comerț, titluri de credit folosite în operațiuni bancare

În cadrul tranzacțiilor comerciale interne sau internaționale, mărfurile pot fi achitate imediat, chiar în momentul livrării acestora, cu numerar, ordin de plată, prin cec, sau prin efecte de comerț.

Prin urmare, uneori, vânzătorul acordă cumpărătorului (sau importatorului) posibilitatea de a-i plăti peste o lună, două sau trei, iar în anumite situații chiar după o perioadă mai mare de timp, acordându-i „*un credit*”.

În practica comercială, inclusiv în activitatea bancară, în situația existenței unei operațiuni pe credit, vânzătorul (*creditorul*) poate folosi **titlurile de credit** numite și *efecte de comerț*, astfel:

- să tragă o cambie (trată) asupra cumpărătorului în favoarea unei alte firme, căreia el (vânzătorul) îi este dator, la rândul său, cu aceeași sumă, fie în favoarea lui însuși. Suma înscrisă pe cambie va reprezenta valoarea mărfurilor livrate plus dobânda aferentă acestei sume pe perioada determinată. O altă variantă ar fi aceea ca exportatorul (vânzătorul) să tragă două cambii: una pentru valoarea mărfurilor vândute și alta pentru dobânda respectivă. Data plății este aceea prevăzută în contract;
- să solicite partenerului intern sau extern ca acesta să emită (să subscrie) un bilet la ordin în favoarea sa și să i-l remită sau să subscrie două bilete la ordin, unul pentru mărfuri și celălalt pentru dobândă;
- să pretindă clientului său remiterea sumei printr-un cec, de regulă, confirmat de bancă;
- să trateze ca suma să-i fie achitată la scadență printr-un ordin de plată, cec de virament sau orice altă modalitate operabilă în contul său curent de la bancă.

3.7.1. Cambia

Cambia este un instrument de plată, deoarece circulă ca o monedă, are o valoare ca și moneda și poate fi preschimbată în monede (efective sau scripturale - în cont bancar) prin încasare, scontare ori reescontare.

În același timp, cambia este și un instrument de credit, întrucât de la emiterea („tragerea sa”) și până în momentul plății sale (scadența) trece un interval de timp, în care funcționează creditul.

În limba română, ca și în limbile de circulație internațională, există două denumiri pentru acest efect de comerț: cambie sau trată, lettre de change și traite (în limba franceză), cambiale și tratta (în limba italiană), Wechsel și Tratte (în limba germană) etc.

În limbajul curent comercial și bancar se utilizează în mod frecvent denumirea de trată, deși această denumire nu figurează în codurile comerciale naționale (în care este menționată cambia).

În definiția dată cambiei ne-am referit, în special, la aspectul relațiilor de plăți externe, arătând că este un ordin scris, necondiționat, dat de o persoană denumită trăgător (în practică, exportatorul), unei alte persoane denumită tras (de regulă, importatorul), de a plăti, la vedere (ori la prezentare) sau la termenul înscris în trată, o sumă de bani unei terțe persoane denumită beneficiar (de obicei, o bancă) uneori însuși trăgătorul (este vorba de banca beneficiarului).

□ **Reglementări internaționale și interne în materie de cambie și bilet la ordin**

Cu toate că de multă vreme s-a recunoscut pe plan internațional necesitatea unificării, de comun acord, a unor reglementări în problemele esențiale ale instrumentelor de plată și de credit (cambia, biletul la ordin și cecul), această problemă nu s-a rezolvat încă.

Încercările Conferinței de la Haga (1910) și ale „Grupului de lucru al efectelor de comerț internaționale” de sub egida O.N.U. pentru Dreptul comercial internațional din anul 1972 și următorii, pentru definitivarea unui proiect de lege uniformă, nu au dat rezultatele scontate, întrucât mai sunt o serie de divergențe de păreri asupra:

- formei și textului literal al cambiei și biletului la ordin;
- efectului stipulațiilor prevăzute într-un titlu, cum sunt clauzele de negaranție ale trăgătorului sau stipulațiile de dobânzi;
- contradicțiilor în care o persoană poate dobândi un efect liber de orice drept sau excepție din partea altor semnatori;
- efectului falsificării semnăturii și al alterărilor;
- drepturilor în caz de pierdere a titlului;
- formalităților cerute în materie de protest, în lipsă de acceptare sau de plată;
- consecințelor nenotificării refuzului de acceptare sau de plată;
- cauzelor de stingere a obligațiilor și efectelor acestei stingeri.

Actualmente sunt valabile următoarele reglementări internaționale și interne:

- Convenția de la Havana (Cuba) din anul 1928, cunoscută și sub denumirea de „Codul Bustamante”;
- Convenția cuprinzând legea uniformă asupra cambiei și biletului la ordin din 1930, Geneva;
- Convenția menită să reglementeze unele conflicte de legi în materie de cambie și bilet la ordin din 1930, Geneva;
- Reguli și uzanțe uniforme privind acreditivale - Publicația nr. 500/1993 a Camerei de Comerț Internațională (Paris) - prevederile referitoare la efectele de comerț;
- "Bill of Exchange Act" - cutumă engleză codificată cu privire la cambie și bilet la ordin (deoarece Marea Britanie nu a aderat la cele trei Convenții de mai sus), cutumă extinsă și în S.U.A. sub denumirea de „Negotiable Instruments Act”;
- Legea nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin, publicată în Monitorul Oficial nr.100 din 1 mai 1934;
- Ordonanța Guvernului nr. 11 din 4 august 1993, pentru modificarea Legii nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin;

□ **Persoanele participante**

Într-o cambie (trată) intervin trei părți, și anume:

- *Trăgătorul*, respectiv cel care dispune (ordonă) plata și care, în practicile comerciale și bancare, poate fi: vânzătorul, exportatorul, creditorul, prestatorul de servicii etc.; el este în același timp și debitor, cumpărător, importator, beneficiarul unor servicii etc. al unor terțe firme reunite sub denumirea de beneficiar.

- *Trasul*, cel care primește dispoziția și are obligația fermă de a efectua plata; el se găsește în situația de cumpărător, importator sau debitorul trăgătorului.

- *Beneficiarul* este cel în favoarea căruia trebuie făcută plata, fiind totodată și deținătorul cambiei. El este, la rândul său, vânzător, exportator, creditor față de trăgător.

Succesiv în timp, mai pot deveni beneficiari și deținători ai efectului de comerț și firme care nu au nici o legătură cu trăgătorul, dar care au obținut cambia prin girare sau andosare, scontare ori reescontare.

Beneficiar poate fi și o bancă, care prin încasarea cambiei în contul trăgătorului își recuperează creditul acordat anterior sau, dimpotrivă, trăgătorului i se mărește disponibilul din contul său bancar.

□ Elementele esențiale (obligatorii) ale cambiei

În cadrul operațiunilor comerciale care beneficiază de un credit pe termen scurt (până la un an) pot fi utilizate și cambii (trate) care sunt tipărite în diverse limbi de circulație internațională și, bineînțeles, și în limba țării respective.

Elementele esențiale ale cambiei sunt următoarele:

1. Denumirea de cambie înscrisă în textul titlului și exprimată în limba întrebuițată pentru redactarea acestui efect comercial. După „Negotiable Instruments Act” (S.U.A.) și „Bill of Exchange Act” (Marea Britanie), denumirea de cambie nu este obligatorie, iar în unele țări din America Latină se prevede ca în lipsa acestei denumiri să se folosească clauza „la ordin” (Codul „Bustamante”).

2. Ordinul necondiționat de a plăti o sumă determinată. Dispoziția de „veți plăti” sau „plățiți” (care, de altfel, este tipărită pe formularul cambial) nu trebuie subordonată nici unei condițiuni.

Acest element îi conferă cambiei, alături de acceptare și aval, un caracter de certitudine sub aspectul plății la scadență.

Suma de plată figurează o dată în cifre și a doua oară în litere. Dacă aceste sume diferă, conform art. 6 din Legea uniformă asupra cambiei și biletului la ordin, 1930, Geneva, se plătește suma trecută în litere.

După cum am menționat la începutul acestui subcapitol, în ceea ce privește suma datorată, aceasta se poate prezenta în cambie în următoarele variante: o sumă globală, incluzând valoarea mărfurilor și valoarea dobânzilor aferente; o cambie pentru valoarea mărfurilor livrate și alta numai pentru dobândă.

În situația cambiei într-o sumă globală se va menționa sub „suma de plată”, „cu dobândă de . . . % anual”.

3. Numele aceluia care trebuie să plătească, respectiv numele trasului.

4. Indicarea scadenței, adică a termenului de plată.

În Convenția de la Geneva (1930), în Codul Bustamante (1928), în dreptul comercial internațional și în toate codurile comerciale naționale există 4 feluri de scadențe, și anume:

a) Scadența „la vedere” sau „la prezentare”, situație în care beneficiarul poate prezenta cambia la orice dată (înăuntrul unui an de la data emisiunii) și trasul trebuie să o achite în aceeași zi. De asemenea, cambia a cărei scadență nu este indicată este considerată plătitibilă „la vedere”.

b) Scadența la un anumit număr de zile de la prezentare. Acest tip de scadență curge din ziua când beneficiarul prezintă cambia trasului, fie pentru ca acesta să-și pună viza (cuvântul „văzut”, data și semnătura trasului), fie ca să accepte; în cazul acceptării (datate) se consideră ca

„văzută". De asemenea, acest gen de scadență mai poate fi socotit (calculat) de la data actului de protest pentru neacceptare.

c) Scadența la o dată fixă calendaristică, de exemplu: 5 iulie 1994.

d) Scadența la un anumit număr de zile de la emiterea cambiei. Într-o asemenea situație, data cambiei trebuie completată în litere (de exemplu: cinci iulie una mie nouă sute nouăzeci și patru).

Referitor la această problemă, prin art. 36 al Legii uniforme privind cambia și biletul la ordin, 1930, Geneva, se mai fac următoarele precizări:

- când o cambie este trasă la una sau mai multe luni și jumătate de la data emiterii ei sau la un anumit număr de zile de la prezentare, se numără mai întâi lunile întregi;

- dacă scadența este fixată la începutul, mijlocul sau sfârșitul lunii, prin aceste termene se înțelege 1, 15 sau ultima zi a lunii;

- expresiile de „opt zile" sau „cincisprezece zile" nu înseamnă una ori două săptămâni, ci scadențe de 8 sau 15 zile efectiv;

- expresia „jumătate lună" înseamnă o scadență la 15 zile de la data emiterii cambiei.

De reținut faptul că orice alt tip de scadență decât cele menționate la punctele a - d de mai sus atrage nulitatea cambiei.

În unele țări ale Americii Latine în codurile comerciale sau în legislația în materie mai figurează (figura) și scadența „în târg", respectiv scadența este fixată în ajunul închiderii târgului sau în ziua ținerii târgului, dacă acesta nu durează decât o singură zi (care este cunoscută). Această formă de scadență nu este uzitată decât în relațiile comerciale interne și atunci destul de rar.

5. Indicarea locului unde trebuie să se efectueze plata. De regulă, acest loc de plată este domiciliul trasului (sediul social al firmei).

În situația în care cambia este plătită în altă parte decât domiciliul trasului, se spune că „are o domiciliere", respectiv avem de-a face cu o „cambie domiciliată". Domicilierea este făcută în mod curent la banca comercială la care trasul are deschis contul.

6. Numele aceluia sau la ordinul căruia trebuie să se efectueze plata.

Din acest punct de vedere cambia poate fi :

- cambie nominativă, în textul căreia se formulează „veți plăti firmei . . . (sau domnului . . .) personal", sau se scrie clauza „nu la ordin" ori mențiunea „nu este negociabilă", sau altă expresie echivalentă. Transmiterea unei asemenea cambii prin girare (andosare) este imposibilă, singura cale de transmitere unui alt beneficiar fiind cesiunea;

- cambie „la ordin", care este aceea folosită în mod curent în relațiile comerciale și bancare; o astfel de cambie se poate transmite prin girare (sau andosare).

7. Indicarea datei și locului unde a fost emisă cambia. În unele cazuri, această dată servește ca bază de calcul a scadenței „la vedere", (întrucât plata trebuie solicitată și onorată pe durata unui an de la data emisiunii), precum și la scadența „la un anumit număr de zile de la data emiterii" etc.

8. Semnătura trăgătorului. Cei care sunt infirmi sau analfabeți nu se pot obliga cambial, decât printr-un înscris sub formă autentică sau printr-un reprezentant împuternicit cu o procură specială, autentică.

Pe lângă elementele obligatorii, pe cambie mai pot fi scrise și alte mențiuni, după cum urmează:

- clauza menționării dobânzii, care este valabilă numai pentru cambiile cu scadența „la vedere" sau „la prezentare" și pentru acelea cu scadența „la un anumit număr de zile de la prezentare"; dobânda anuală trebuie menționată lângă suma de plată, în caz contrar se consideră că nu se cere dobândă;

- clauza domicilierii (a fost menționată anterior);

- clauza „fără protest” sau „fără cheltuieli”, clauză care scutește pe beneficiarul cambiei (sau deținătorul ei la scadență) de exercitarea dreptului de regres, de întocmirea protestului de neacceptare sau de neplată. Cu toate acestea, deținătorul cambiei nu este scutit de prezentarea cambiei la termenele stabilite și nici de încunoștințările care trebuie făcute.

Pe lângă cele prezentate mai sus considerăm că trebuie relevate unele aspecte din multitudinea de probleme pe care le ridică operațiunile cu cambii.

Sunt situații în care unele firme (uneori chiar bănci) aflate în dificultăți financiare sau în pragul falimentului și neputând face față unor plăți scadente recurg la un mijloc nepermis de lege, și anume la emiterea unei/unor cambii fără să aibă la bază existența unei operațiuni comerciale. Asemenea cambii se numesc „efecte de complezență” și, dacă sunt dovedite ca atare, conduc pe emitent la declararea în stare de faliment (*bancrută simplă*).

Emiterea unui astfel de efect de comerț se face numai cu acordul unei alte firme și care, din diferite motive, acceptă să fie menționată drept tras, iar trăgătorul, pentru a încasa suma, este nevoit să o sconteze la o bancă comercială.

Dacă trăgătorul nu are disponibil pentru achitarea la scadență a cambiei scontate (sumă pe care trebuie să o remită din timp trasului, deoarece creanța acestuia este fictivă), efectul de complezență va fi protestat.

□ Diverse categorii de cambii:

În cadrul relațiilor de plăți prin intermediul cambiilor se cunosc mai multe categorii, printre care:

- cambia sau trata comercială, existentă în relația vânzător-cumpărător, exportator-importator, creditor-debitor etc., ca urmare a unei operațiuni comerciale;

- cambia sau trata documentară, dacă trata comercială este însoțită de documentele de dispoziție asupra mărfurilor:

- cambia sau trata bancară sau financiară, cambii emise de o bancă asupra altei bănci;
- cambia sau trata nominativă;
- cambia sau trata „la ordin”;
- cambia sau trata domiciliată.

□ Acceptarea cambiei

Acceptarea reprezintă angajamentul luat de tras că va plăti cambia la scadență.

Pe formular mențiunea de acceptare este scrisă sus, în partea stângă, iar acceptantul, în caz că este de acord, menționează suma, pune data calendaristică și semnează, punând și ștampila firmei.

Acceptarea reprezintă un element de certitudine a plății la scadență și poate fi cerută de către beneficiar în toată perioada de la emiterea titlului comercial și până în ajunul scadenței.

Acceptarea poate fi dată pentru întreaga sumă ori numai pentru o parte din sumă; în acest ultim caz beneficiarul procedează la protestarea cambiei. În afară de acceptarea scrisă pe formularul cambiei, acceptarea poate fi dată și pe o scrisoare separată, cu condiția ca în textul acestei scrisori să se facă referiri precise și detaliate asupra cambiei pentru care se dă acceptarea în acest mod.

□ Avalul

În cazurile în care trăgătorul sau beneficiarul unei cambii au îndoieli asupra încasării acesteia la scadență (cu toate că a fost acceptată), se poate solicita trasului ca să prezinte un aval de la o bancă sau de la o firmă reputată. În practica comercială internațională se pretinde ca avalul să fie dat de către o bancă.

Avalul reprezintă o cauțiune dată unuia din semnatarii cambiei (tras, trăgător sau girant) de către un terț (de regulă, o bancă), prin care aceasta se angajează că va plăti la scadență suma înscrisă pe cambie, în cazul că aceasta nu este achitată de acela pe care îl garantează.

Banca sau firma care dă avalul se numește *avalist*, iar cel pentru care se dă avalul se numește *avalizat*.

Locul avalului pe formularul cambial este în partea stângă, unde figurează expresia „aval” sau „pentru aval”, la care trebuie completată suma, puse data, semnătura și ștampila.

Avalul poate fi dat și pe o scrisoare separată, în care urmează a se face referiri mai ample asupra unora din elementele cambiei avalizate, pentru identificare și pentru a fi atașată la efectul de comerț pe care îl garantează. De asemenea avalistul trebuie să menționeze pentru cine dă avalul (pentru tras, trăgător sau unul din giranți). În lipsa acestei precizări se consideră că este dat pentru trăgător.

3.7.2. Biletul la ordin

Un alt instrument de plată și de credit utilizat în operațiunile bancare, este biletul la ordin. Biletul la ordin are o circulație mai redusă față de cambie și de cec.

În ceea ce ne privește, în definirea acestui titlu ne-am referit la aspectul în relațiile de plăți externe, astfel că biletul la ordin este un înscris în valută, prin care o persoană sau firmă, denumită subscriitor sau emitent, se obligă să plătească o sumă de bani, la un anumit termen sau la prezentare, unei alte persoane, denumită beneficiar.

Reglementările interne și internaționale în materie de bilet la ordin sunt aceleași ca și la cambie.

Relevând problematica biletului la ordin vom prezenta în continuare principalele aspecte despre acest instrument de plată.

❖ **Persoanele participante**

La biletul la ordin intervin două persoane:

- *subscriitorul sau emitentul*, respectiv cel care se obligă, dispune și efectuează plata și care poate fi un cumpărător, importator, debitor, beneficiar al unei prestări de serviciu etc.;

- *beneficiarul*, care este și deținătorul inițial al efectului de comerț și care poate fi un vânzător, exportator, creditor sau prestator de servicii.

Ulterior, ca urmare a girării, scontării sau reescontării biletului la ordin apar alți beneficiari până la scadență, alți beneficiari cu care subscriitorul nu are nici o legătură, decât achitarea la scadență a sumei.

❖ **Elementele obligatorii ale biletului la ordin**

Elementele obligatorii ale biletului la ordin sunt:

1. Denumirea de bilet la ordin înscrisă în textul efectului de comerț.

2. Obligația necondiționată de plată sau promisiunea pur și simplu „de a plăti o sumă determinată” transpusă în expresiile „voi plăti” sau „vom plăti” ori alta cu înțeles asemănător.

Suma de plată figurează o dată în cifre și a doua oară în litere. Dacă există o neconcordanță asupra sumelor înscrise, se achită suma înscrisă în litere (art. 6 din Legea uniformă asupra cambiei și biletului la ordin, 1930, Geneva).

În ceea ce privește dobânda, ca și la cambie poate fi inclusă într-o sumă globală (valoarea mărfurilor plus dobânda) fie câte un bilet la ordin separat pentru contravaloarea mărfurilor facturate și livrate și separat pentru dobânda aferentă.

3. Indicarea scadenței sau termenului de plată. Biletul la ordin, ca și cambia, are patru feluri de scadențe:

- „la vedere” sau „la prezentare”;
- la o dată fixă calendaristică;
- la un anumit număr de zile de la prezentare;
- la un anumit număr de zile de la data emiterii.

4. Indicarea locului unde urmează să se efectueze plata (problemele sunt similare cambiei, inclusiv „domicilierea”).
 5. Numele aceluia sau la ordinul căruia se face plata ,respectiv beneficiarul.
 6. Indicarea locului și datei la care a fost scris (emis) biletul la ordin.
 7. Semnătura aceluia care emite titlul comercial (subscriitorul sau emitentul).
- Ca și în situația cambiei, și *biletul la ordin* poate fi avalizat la cerere.

TEMA 4 SISTEME NAȚIONALE DE DECONTARE A PLĂȚILOR

4.1 Noțiuni privind decontarea intrabancară și interbancara

Decontările intrabancare sunt decontările între sediile aceleiași banci.

Progresul tehnic a influențat și modalitatea de *decontare intrabancară* ce se realizează prin intermediul sistemelor informatice.

Decontarea pe suport hârtie presupunea transferul fizic al documentelor de decontare între unitatea bancară plătitoare și cea beneficiară, cu autorizarea Băncii Naționale a României, unitățile bancare își pot transfera pe cale electronică instrumentele de plată, urmând ca documentele de plată propriu-zise să urmeze circuitul poștal obișnuit, în final fiind anexate ca documente justificative.

Tranzacțiile aferente *decontărilor intrabancare* se realizează direct între sistemele informatice ale unităților teritoriale (prin intermediul centralei instituției de credit). Acest tip de decontare este cunoscută în limbajul bancar curent sub denumirea de **decontare electronică**.

Decontarea electronică intrabancară se realizează astfel:

- unitățile instituțiilor de credit *debitează conturile clienților plătitori și trimit la centrala instituției de credit* fișiere ce conțin date privind plățile către clienții altor unități ale instituțiilor de credit;
- *fiecare unitate preia de la centrală tranzacțiile care reprezintă plățile care îi sunt adresate*, apoi *creditează* corespunzător conturile clienților beneficiari;
- instrumentele de plată pe suport hârtie urmează circuitul poștal obișnuit și sunt anexate ca documente justificative.

Decontări interbancare reprezintă plăți fără numerar efectuate între unitățile bancare care nu aparțin aceleiași bănci.

Trezoreria zilnică a instituțiilor de credit se stabilește după înregistrarea rezultatelor obținute ca urmare a compensării obligațiilor de plată și închiderea operațiunilor de debit și de credit a unităților operative.

Instituțiile de credit au rolul de intermediar de plăți pentru participanții la activitatea economică, furnizând lichidități ce permit sistemului de plăți să funcționeze fără discontinuități.

Principalele tipuri de instrumente utilizate în plățile fără numerar sunt cele de **debit (ordinul de plată)** și cele de **credit (cec, cambie, bilet la ordin)**. Acestea reprezintă cel mai puternic factor de influență asupra nivelului semantic de natură economică al mesajului de plată.

Decontările interbancare sunt relații dezvoltate între bănci diferite, privite ca persoane juridice independente. În acest caz avem următoarele tipuri de relații:

- decontări dintre bănci și banca centrală, derulate prin intermediul conturilor curente deschise de bănci la banca centrală;
- decontări desfășurate între băncile aparținând aceleiași sistem bancar, derulate prin intermediul sistemului de compensare interbancară sau utilizând relațiile de corespondent create;
- decontări externe dintre bănci ce aparțin unor sisteme bancare diferite. Acestea sunt în general relații de corespondent sau de parteneriat cu bănci străine.

Compensarea multilaterală este un sistem de lichidare a creanțelor prin concentrarea tuturor datoriilor pentru toți debitorii și a tuturor creanțelor pentru toți creditorii, către un singur debitor și creditor care, efectuând apoi diferența obține pentru fiecare din participanți un singur sold debitor sau creditor.

În funcție de instrumentele de plată utilizate, instrucțiunea de transfer de fonduri are ca semnificativ central ordinul de transfer pe credit (credit transfer) sau ordinul de transfer pe debit (debit transfer).

În prezent se folosește noțiunea de instrument de plată de credit sau instrument de plată de debit sau respectiv **transfer-credit** și **transfer-debit**.

Transferurile-credit presupun inițiativa plătitorului de a da instrucțiuni direct unui intermediar să transfere fonduri beneficiarului. Pentru ca o astfel de instrucțiune să fie acceptată și să poată străbate mediul intermediarilor bancare, ea trebuie să apară sub forma ordinului de plată, care presupune transferul de numerar în contul beneficiarului.

Transferurile-debit presupun că decontarea se face din inițiativa beneficiarului după autorizarea prealabilă de către plătitor. Ordinul de transfer-debit implică o instrucțiune de a debita, din debitul contului debitorului, ce apare ca urmare a folosirii cecului, cambiei, biletului la ordin.

Decontarea tranzacțiilor între instituții de credit diferite se face prin conturile curente ale instituțiilor **deschise la Banca Națională a României**.

Pentru efectuarea operațiunilor de compensare, fiecare instituție de credit va fi reprezentată de o singură unitate și va avea deschis un singur cont la Banca Națională a României.

În țara noastră există trei sisteme de plăți: unul pentru plăți de valoare mare în lei - [ReGIS](#) -, unul pentru plăți de valoare mică și volum mare în lei - [SENT](#) -, precum și un sistem de plăți de mare valoare în euro - [TARGET2-România](#) -. Există, de asemenea, un sistem de depozitare și decontare pentru titluri de stat și certificate de depozit emise de banca centrală - [SaFIR](#) - și două sisteme de compensare/decontare a valorilor mobiliare - [RoClear](#) și SIBEX, care decontează prin sistemul ReGIS.

4.2. Componenta sistemului de decontare

Prin intermediul sistemului TRANSFOND, transferul fondurilor aferente din contul băncii plătitorului în contul băncii beneficiarului are loc:

- timp real (imediat ce sunt primite de la participantul inițiator) în cazul sistemelor **ReGIS** și **SaFIR**;
- la maximum 2 ore de la recepționarea lor în **SENT** (după compensare).

Practic, sistemul SENT permite ca un ordin de plata prezentat de un client la unitatea operativă a instituției de credit, la primele ore ale dimineții, să fie transmis în aceeași zi spre

decontare, iar banca beneficiară ar trebui să poată pune la dispoziția clientului său suma de bani în cauză până la sfârșitul zilei bancare.

Sistemul ReGIS a intrat în funcțiune la data de 8 aprilie 2005 și asigură decontarea în timp real (în câteva secunde) a instrucțiunilor de plată de mare valoare (peste 50.000 lei) sau urgente, inițiate de instituții de credit, precum și decontarea instrucțiunilor aferente pozițiilor nete calculate de casele de compensare și a celor privind tranzacțiile cu titluri de stat.

Instituțiile ce pot participa la sistemul ReGIS sunt:

- instituțiile de credit autorizate și supravegheate de BNR;
- Banca Națională a României;
- Trezoreria Statului;
- instituții ce furnizează servicii de compensare sau de decontare și care sunt supravegheate de o instituție competentă.

Instrucțiunile de plată (instrumente de decontare) care sunt procesate și decontate definitiv în sistemul ReGIS pot fi grupate astfel:

- o instrucțiuni de plată de tip transfer credit aferente plăților de mare valoare sau urgente inițiate de participanți;
- o instrucțiuni de plată pentru decontarea pozițiilor nete rezultate din sistemele de compensare;
- o instrucțiuni de plată pentru decontarea fondurilor aferente operațiunilor cu instrumente financiare;
- o instrucțiuni de plată aferente anumitor operațiuni efectuate de BNR.

Instrucțiunile de plată (titluri de credit) de tip transfer credit de mare valoare (în valută) sunt inițiate de participanți în sistem sub formă de mesaje de plată prin intermediul rețelei SWIFT.

Sistemul ReGIS operează conform principiului de decontare pe bază brută, respectiv procesarea și decontarea se fac instrucțiune cu instrucțiune. Înaintea decontării unei instrucțiuni de plată, sistemul ReGIS verifică dacă există suficiente fonduri disponibile în contul/conturile de decontare în cauză.

Etapele ce sunt parcurse în procesarea unei instrucțiuni de plată în sistemul ReGIS sunt³:

- inițierea, respectiv transmiterea instrucțiunii de plată de către participant sistemului ReGIS;
- validarea, respectiv aplicarea de către sistemul ReGIS a unei serii de proceduri operaționale asupra instrucțiunii respective, al căror scop este validarea acesteia;
- acceptarea tehnică, respectiv momentul din care, dat fiind faptul că instrucțiunea de plată a fost validată cu succes, sistemul consideră instrucțiunea ca fiind intrată în sistem;
- verificarea disponibilității fondurilor în conturile de decontare și introducerea instrucțiunii de plată în coada de așteptare dacă nu există suficiente disponibilități în conturile de decontare;
- acceptarea instrucțiunii de plată spre decontare de către ReGIS, dacă există suficiente fonduri disponibile în contul/conturile de decontare, care să permită efectuarea decontării;

³ Reguli de sistem ale ReGIS ver. 11 din 01.01.2011- Banca Națională a României

- decontarea imediată. Acceptarea spre decontare este urmată imediat de decontarea necondiționată și irevocabilă, adică definitivă (finală), respectiv plătitorul este debitat și beneficiarul este creditat.

Instrucțiunile de plată acceptate în sistem sunt procesate cronologic, conform principiului FIFO (primul intrat, primul ieșit).

Instrucțiunile de plată transmise de participanți în sistem sunt verificate de sistemul ReGIS imediat ce acestea au fost recepționate, în vederea validării sau respingerii. Dacă o instrucțiune de plată este respinsă, inițiatorului instrucțiunii îi este transmis un mesaj de eroare.

SENT a intrat în funcțiune la data de 13 mai 2005 și este un sistem electronic de compensare multilaterală a plăților, care asigură schimbul de instrucțiuni de plată între participanți, calculează pozițiile nete ale participanților prin compensare multilaterală și inițiază decontarea în sistemul ReGIS a unei instrucțiuni de decontare pe bază netă⁴.

De asemenea, sistemul SENT asigură informarea participanților privind stadiul procesării instrucțiunilor transmise de participanți și evoluția pozițiilor nete ale acestora pe parcursul sesiunii de compensare.

Decontarea finală (definitivă) a pozițiilor nete rezultate în sistemul SENT la sfârșitul fiecărei perioade de acceptare la compensare a fișierelor cu instrucțiuni de plată, se execută în sistemul ReGIS prin înregistrări efectuate în conturile de decontare ale participanților.

Instrucțiunile de plată transmise de participanți sistemului SENT sunt inițiate de aceștia în executarea ordinelor primite de la clienții lor sau, în cazul plăților proprii, din inițiativa participanților. Introducerea instrucțiunilor de plată în SENT se execută de către participanți, pe proprie răspundere, cu respectarea reglementărilor în vigoare⁵.

Sistemul SENT asigură procesarea următoarelor instrucțiuni:

- instrucțiuni de transfer credit (ordine de plată) de mică valoare (OPv);
- instrucțiuni de debitare directă (DD);
- instrucțiuni de transfer debit (ID).

Aceste instrucțiuni sunt transmise de participanți sub forma de fișiere prin intermediul rețelei TFDNet. Acceptarea respectiv respingerea instrucțiunilor de plată de către sistemul SENT se realizează la nivel de fișier cu instrucțiuni de plată, și nu la nivel de instrucțiune de plată individuală.

Instrucțiunile dintr-un fișier cu instrucțiuni de plată trebuie să fie de același tip, să aibă aceeași dată a decontării interbancare și același participant destinat.

Fișierele cu instrucțiuni de plată transmise la sistemul SENT central trebuie să fie autorizate de participantul inițiator utilizând semnătura electronică și tehnici echivalente de garantare a autenticității semnăturii, astfel încât să se asigure respectarea principiului controlului dublu.

Sistemul SENT procesează fișierele cu instrucțiuni de plată conform principiului „primul intrat primul ieșit” (FIFO), în toate etapele procesării.

Instrucțiunile de transfer debit (cec, cambie și bilet la ordin) sunt transmise în sistemul SENT împreună cu imaginile instrumentelor de debit.

⁴ Reguli de sistem ale SENT, versiunea 14, Consiliul de Administrație al STFD – TRANSFOND S.A. din data de 27.10.2009, Aviz BNR nr. I I /5/8940/27.11.2009;

⁵ Regulament BNR nr. 9/2007 privind monitorizarea sistemelor de plăți, a sistemelor de decontare a operațiunilor cu instrumente financiare și a instrumentelor de plată;

Instrucțiunile de plata transmise de participanți sistemului SENT sunt inițiate de aceștia în executarea ordinelor primite de la clienții lor sau, în cazul plăților proprii, din inițiativa participanților.

Pozițiile nete multilaterale calculate de sistemul SENT sunt decontate, pentru fiecare sesiune de compensare stabilită conform Regulilor de sistem ale SENT, în conturile de decontare ale participanților la sistemul SENT deschise în sistemul ReGIS.⁶

SaFIR a intrat în funcțiune la data de 5 octombrie 2005 și reprezintă un sistem de depozitare și decontare a instrumentelor financiare în timp real. Acest sistem este administrat de Banca Națională a României. El realizează pe de o parte depozitarea titlurilor de stat și a certificatelor de depozit emise de BNR, iar pe de altă parte realizează decontarea operațiunilor cu aceste instrumente financiare. Sistemul SaFIR gestionează garanțiile constituite de participanții la sistemele de plăți, dar și garanțiile constituite în cadrul operațiunilor desfășurate cu banca centrală.

Sistemul asigură faptul că debitarea conturilor de evidență a instrumentelor financiare are loc dacă și numai dacă sistemul primește confirmarea decontării fondurilor, garantând participanților decontarea reciprocă a fondurilor și a instrumentelor financiare.

În cazul operațiunilor de piață primară și secundară derulate cu instrumente financiare, confirmarea decontării fondurilor este transmisă de către sistemul ReGIS, ca răspuns la solicitarea adresată acestuia de către sistemul SaFIR cu privire la debitarea contului de decontare al participantului plătitor.

Pentru operațiunile derulate cu instrumente financiare în valută de pe piața primară, confirmarea decontării fondurilor este transmisă de emitent sau agentul de decontare al acestuia (în cazul titlurilor de stat de către banca centrală, în calitate de agent de decontare al statului), iar pentru operațiunile de pe piața secundară, confirmarea decontării fondurilor este transmisă direct de către participantul vânzător.

Bibliografie

- Basno C., Dardac N., Floricel C., *Monedă, credit, bănci*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994;
- Basno C., Dardac N., *Operațiuni bancare*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 2002;
- Brezeanu P., Simon A., Florescu D., *Tehnici și operațiuni bancare pentru administrarea afacerilor*, Editura Cavallioti, București 2012;
- Cechin-Crista P., *Băncile și operațiunile bancare*, Ed. Mirton, Timișoara, 2004;
- Capraru B., *Activitatea bancară. Sisteme, operațiuni și practici. Editia 2*, Editura C.H. Beck, București, 2014;
- Davidescu N., *Sisteme informatice bancare*, Ed. Did. și Pedagogică București, 1997;
- Dedu V., *Gestiune bancară*, Editura didactică și pedagogică, București, 1996;
- Dragotescu E., Dragotescu A., *Valuta și implicațiile ei în economia de piață*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992;
- Floricel C., *Relații și tehnici financiare monetare și internaționale*, Editura Național, București, 2001.
- Galiceanu I., *Tehnica și evidența operațiunilor bancare. Lucrări practice și studii de caz*, Reprografia Universității Craiova, 1994;

⁶ Reguli de sistem ale SENT, versiunea 14, Consiliul de Administrație al STFD – TRANSFOND S.A. din data de 27.10.2009, Aviz BNR nr. I I / 5/8940/27.11.2009;